

***"STEREOTYPER BORDE INT FINNAS OM DE INT ÄR SÅNA
SOM ATT POJKAR SKA FÅ VARA POJKAR OM DOM VILL, OCH
FLICKOR SKA FÅ VARA FLICKOR OM DOM VILL"***

Elevers upplevelser av könsidentitet och åsikter om könsstereotyper

Helsingfors universitet
Magisterprogrammet i pedagogik
Klasslärare
Pro gradu-avhandling 30 sp
Pedagogik
April 2021
Victoria Lundberg

Handledare: Erika Löfström

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Pedagogiska fakulteten, Magisterprogrammet i pedagogik		
Tekijä - Författare - Author Victoria Lundberg		
Työn nimi - Arbetets titel ”Stereotyper borde inte finnas om de inte är såna som att pojkar ska få vara pojkar om dom vill, och flickor ska få vara flickor om dom vill” – Elevers upplevelser av könsidentitet och åsikter om stereotyper		
Title ”Stereotypes shouldn’t exist unless they allow girls to be girls if they want and boys to be boys if they want” – Pupils’ experiences of gender identity and opinions about stereotypes		
Oppiaine - Ämne - Subject Pedagogik		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu-avhandling / Erika Löfström	Aika - Datum - Month and year April 2021	Sivumäärä - Sidantal - Number of pages 66 s. + 4 s. bilagor
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p><i>Mål.</i> Syftet med denna studie är att ge en forskningsbaserad syn av elevers tankar och upplevelser kring könsidentitet och könsstereotypa uppfattningar. Studier har visat att man inte mera enkelt kan dela barn i flickor och pojkar, och att barn som inte passar in i dessa fack mår dåligt i skolan. Könsstereotyper har även en inverkan på barns skolframgång. För att kunna skapa en trygg skola för alla krävs det utbildning och forskning i temat, vilket är målet med denna avhandling.</p> <p><i>Metoder.</i> Avhandlingen utfördes som en intervjustudie där elever i åk 5 och 6 deltog. 18 elever deltog allt som allt från en svenskspråkig lågstadieskola. Av dessa gick hälften på åk 5 och andra hälften på åk 6. 12 elever identifierade sig som flickor och 6 som pojkar. Intervjudata analyserades med tematisk analys.</p> <p><i>Resultat och slutsatser.</i> Eleverna var alla bekväma och nöjda med sin könsidentitet, och de hade en positiv inställning till barn med andra könsidentiteter. Deras stereotypa uppfattningar grundade sig ganska långt på att indela världen i två, där hobbyer, intressen och kläder är antingen ”pojkgiga” eller ”flickiga”. Dock hade de starka åsikter om den individuella friheten, att alla skulle få göra hur de ville, oavsett kön. Eleverna hade en stor tillit till sina lärare, men beskrev starka negativa känslor ifall läraren inte skulle godkänna deras könsidentitet. Dock upplevde många att lärare behandlade pojkar och flickor olika, men att skolan ändå var en relativt jämställd plats där man kunde vara sig själv.</p> <p>Resultaten tyder på att elever i lågstadiet är beroende av sina lärare när det gäller utvecklingen av könsstereotypa uppfattningar och skapandet av jämlikhet i skolan. Om en elev känner sig otrygg med sin lärare lider skolgången och elevens välmående. Lärare måste vara insatta i forskning om kön och stereotyper för att kunna motverka dessa förutfattade meningar och skapa en skola där alla kan vara sig själva. Framtida forskning skulle kunna undersöka vilken inverkan olika sorters utbildning har på både elevers och lärares könsstereotypa uppfattningar, samt utvecklandet av praktiska metoder för att skapa en skola för alla.</p>		
Avainsanat - Nyckelord Könsidentitet, könsstereotyp, jämlikhet, feminism		
Keywords Gender identity, gender stereotype, equality, feminism		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingfors universitets bibliotek – Helda/E-thesis (examensarbeten)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Victoria Lundberg		
Työn nimi - Arbetets titel ”Stereotyper borde inte finnas om de inte är såna som att pojkar ska få vara pojkar om dom vill, och flickor ska få vara flickor om dom vill” – Elevers upplevelser av könsidentitet och åsikter om stereotyper		
Title ”Stereotypes shouldn’t exist unless they allow girls to be girls if they want and boys to be boys if they want” – Pupils’ experiences of gender identity and opinions about stereotypes		
Oppiaine - Ämne - Subject Pedagogy		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master’s Thesis / Erika Löfström	Aika - Datum - Month and year April 2021	Sivumäärä - Sidantal - Number of pages 66 pp. + 4 pp. appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Goal.</i> The purpose of this study is to provide a research-based insight into pupils' thoughts and experiences about gender identity and gender stereotypes. Studies have shown that it is no longer possible to simply divide children into girls and boys, and that children who do not fit into these compartments suffer in school. Gender stereotypes also have an impact on children's success in school. To be able to create a safe school for everyone, education and research into the topic is required, which is the aim of this dissertation.</p> <p><i>Methods.</i> The dissertation was performed as an interview study in which students in years 5 and 6 participated. All in all, 18 students participated from a Swedish-language primary school. Of these, half were 5th year students and the other half 6th year. 12 students identified themselves as girls and 6 as boys. The interview data was analyzed with thematic analysis.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> The students were all comfortable and happy with their gender identity, and they had a positive attitude towards children with other gender identities. Their stereotypes were based quite far on dividing the world into two, where hobbies, interests and clothes are either "boyish" or "girly". However, they had strong views on individual freedom, that everyone should be allowed to do as they wished, regardless of gender. The students had a great deal of confidence in their teachers but described strong negative feelings in case the teacher did not approve of their gender identity. However, many felt that teachers treated boys and girls differently, but that their school was still a relatively equal place where you could be yourself.</p> <p>The results indicate that primary school students are dependent on their teachers for the development of gender stereotypes and the creation of equality in school. If a student feels insecure with their teacher, school success and the student's well-being suffer. Teachers must be familiar with research on gender and stereotypes to counteract these preconceived notions and create a school where everyone can be themselves. Future research could investigate the impact of different types of education on both students' and teachers' gender stereotypes, as well as the development of practical methods for creating an inclusive school for everyone.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Könsidentitet, könsstereotyp, jämlikhet, feminism		
Keywords Gender identity, gender stereotype, equality, feminism		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda/E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Innehåll

1	INLEDNING	1
2	KONTEXT OCH SKOLANS ANSVAR	2
3	TEORETISK BAKGRUND	4
3.1	Centrala begrepp	4
3.1.1	Könsidentitet	4
3.1.2	Genus	5
3.1.3	Könsstereotyp.....	5
3.1.4	Jämställdhet.....	5
3.2	Teorier om könsidentitetens utveckling.....	6
3.2.1	Könsidentitetens dimensioner	6
3.2.2	Sociokognitiv teori om könsutvecklingen.....	7
3.2.3	Könssocialisationsmodellen.....	8
3.3	Feminism	9
3.4	Skillnader mellan pojkar och flickor	10
3.4.1	Barn som inte följer normen	12
3.5	Tidigare forskning.....	14
3.5.1	Om barns upplevelser om kön	14
3.5.2	Om barns stereotypa uppfattningar	17
3.5.3	Om transbarn.....	19
4	FORSKNINGSFRÅGOR	22
5	FORSKNINGSMETOD	23
5.1.1	Forskningens kontext	23
5.1.2	Forskningens sampel.....	23
5.1.3	Datainsamlingsmetod.....	24
5.1.4	Data-analysmetod.....	26
5.1.5	Forskningsetiska frågor.....	29
6	FORSKNINGSRESULTAT OCH TOLKNING AV RESULTATEN	31
6.1	Könsidentitet.....	31
6.2	Stereotyper.....	33
6.2.1	Elevernas stereotyper	34
6.2.2	Frihet att välja själv	38

6.2.3	Inte jag, utan alla andra	38
6.3	Skolans ansvar	39
6.3.1	Lärarens roll	39
6.3.2	Lärares olikabehandling av flickor och pojkar	40
6.3.3	Obehag vid tanken att bli benämnd vid fel kön	42
6.3.4	Jämställdhet i skolan	43
7	DISKUSSION.....	45
7.1	Könsidentitet.....	45
7.2	Stereotyper.....	47
7.3	Lärarens roll.....	50
7.4	Slutsats.....	52
7.5	Tillförlitlighet.....	52
7.6	Förslag på framtida forskning.....	54
	KÄLLOR	56
	BILAGOR.....	1

TABELLER

Tabell 1. Elevernas upplevelser av vad som är "pojktigt" eller "flickigt".....	34
--	----

1 Inledning

Fastän läroplanen i sin värdegrund framhäver jämställdhet mellan könen (Läroplanen, 2015) visar studier ändå skillnader i studieframgång mellan flickor och pojkar, skillnader som bara ökar. Flickor klarar sig bättre i läsning och tycker mera om det än pojkar, medan pojkar klarar sig bättre i matematik. (Pöysä & Kupiainen, 2018.) Dessutom visar studier att barn är allt mer medvetna om andra könsidentiteter än ”pojke” och ”flicka” och att allt flera identifierar sig mera med andra identiteter än de traditionella binära könsidentiteterna. Världen håller på att genomgå en ”könsrevolution”. (Bragg, Reynold, Ringrose & Jackson, 2018.) I denna föränderliga värld är det viktigare än någonsin att man som lärare är insatt i hur kön och stereotyper fungerar, och vad elever tänker om dem så att man kan stödja dem när de utvecklar sin identitet. Studier har dock visat att för att lärare ska klara av detta på ett bra sätt krävs utbildning (Kollmayer, Schober & Spiel, 2016).

Denna avhandling strävar efter att få en bild av hur elever tänker om sin könsidentitet och vilka tankar de har om könsstereotypa uppfattningar. Avhandlingen tar även upp deras upplevelser av lärarens roll gällande välmående och jämställdhet i skolan. Målet med denna forskning är att ge information till lärare om elevers tankar om kön, genus och stereotyper, och hur de upplever att lärare kan stödja dem, så att lärare i framtiden bättre kan utrusta sig själva och skapa en skola där alla barn känner att de kan vara sig själva.

2 Kontext och skolans ansvar

I läroplanens värdegrund (2015) står det ”Alla elever är unika och har rätt till god undervisning” (s. 12). Hela läroplanen bygger på denna värdegrund. Alla barn har rätt till en utbildning, och har rätt att växa till sin fulla potential, oavsett kön. Varje elev har rätt till samhörighet och välbefinnande i skolan. Värdegrunden tar också upp att skolan ska stödja jämställdhet mellan könen. Däremot diskuteras inte genus alls, och i värdegrunden eller någon annanstans i dokumentet tas inte explicit upp den kulturellt och socialt bundna sidan av kön. Det skrivs endast att elever inte ska särbehandlas på grund av kön. Dock tar kapitel 3 upp att skolan ska utbilda elever i ”könets mångfald” och att barn ska få upptäcka sina möjligheter ”utan könsbundna rollmodeller” (s. 16).

Läroplanen ser på barn och elever som aktiva i sin egen lärprocess. Barnen ska inte passivt anamma det som deras lärare lär dem, utan aktivt forma sina upplevelser och insikter. Detta gäller också när de lär sig om sociala processer och jämlikhet. Läroplanen tar upp att barn ska göras medvetna om de rådande könsrollerna och vilken inverkan det har på deras liv. Könsroller ska alltså inte ignoreras utan tas upp och granskas kritiskt. Vuxna överför omedvetet sina sätt att agera och sina könsroller på eleverna, därmed måste man diskutera och överväga verksamhetskulturens inverkan i skolan och utanför. Läroplanen tar upp att skolan ska utveckla ett ”könssensitivt förhållningssätt” (s. 27) men diskuterar inte vad detta innebär. För övrigt tas det upp i de olika läroämnena att eleverna ”oberoende av kön” ska kunna göra både det ena och det andra. (Läroplanen, 2015.) Det är därmed lärarens och skolans ansvar att främja en jämlik utbildning, samt att diskutera och kritisera samhällets rådande könsroller och uppmuntra varje barn till att göra sina egna val oberoende av dem.

Jämställdhetslagen kom i kraft 1987 och har reviderats ett antal gånger sen dess. Den senaste revideringen skedde 2015, där skydd av könsminoriteter stärktes och grundskolorna omfattades av skyldigheten att skapa en jämställdhetsplan. (Institutet för hälsa och välfärd, 2020.)

Skolan ändå är segregerad när det gäller bland annat ämnesval och inlärningsresultat. Pojkar läser mera matematik och naturvetenskaper medan flickor fokuserar på språk. Enligt PISA-undersökningar har pojkar också bättre självuppfattning i matematik än flickor, medan flickor klarar sig bättre och har högre självförtroende i läsning. Allmänt klarar sig flickor bättre i skolan än pojkar, fastän skillnaderna i Finland är små. (Institutet för hälsa och välfärd, 2018.)

Meyer (2011) tar upp flera orsaker till att forska i genus samt till att utbilda lärare i ämnet fastän det kan vara svårt i början och göra människor obekväma. Den första orsaken är

mobbing. Mobbing är ofta könsrelaterat och skadar de barn som inte följer normen. Barn som avviker från de könsroller andra barn samt vuxna anser att de borde följa blir utsatta för allt från skällsord till fysiskt våld. Detta leder till att barn känner sig rädda och osäkra i skolan. (Meyer, 2011.) Det är på skolans och lärarnas ansvar att se till att barn känner sig trygga i skolan (Läroplanen, 2015) och för detta krävs att lärare vet språket som används i mobbing för att kunna stoppa det (Meyer, 2011). En annan orsak till att lära sig om köns inverkan i skolan är att det förbättrar barns mentala hälsa, bland annat för att det minskar mobbing. Barn som avviker från normen lider mentalt när de mobbas, men också då skolan försöker placera in dem i fack där de inte upplever sig passa in. En tredje orsak är att skolans syfte är att trygga barns skolgång och deras chans till att utvecklas till fullfärdiga demokratiska medborgare, och för att kunna göra detta måste man vara medveten om och lyssna på allas röster, inte bara till dem som följer normen. En fjärde orsak är att information om könsfrågor förbättrar skolklimatet och elevernas skolframgång. I skolor där lärare är insatta i könsfrågor och uppmuntrar barn att uttrycka sig själva på sitt eget sätt mår barnen bättre och lär sig bättre. (Meyer, 2011.) Forskning visar att skolsamhörighet har en stor inverkan på skolframgång, men att många pojkar går miste om det eftersom det inte är "coolt" för pojkar att vara duktiga i skolan, det är "för flickor". Detta grundar sig i hegemonisk maskulinitet, där det ingår att bryta mot regler och söka uppmärksamhet. (Huyge, Van Maele & Van Houtte, 2015.) Detta visar att det är skolans ansvar och skyldighet att sätta sig in i könsfrågor och uppmuntra ett skolklimat där alla kan vara sig själva, för att eleverna ska kunna känna sig trygga i skolan och uppnå sin fulla potential.

3 Teoretisk bakgrund

Den finns oerhört mycket forskning i och teori om allt från barns upplevelser om deras könsidentitet och vad det innebär att vara flickor, pojkar eller någonting där emellan (*Bragg et al., 2018; Gerdin, 2017; Mackenzie & Talbott, 2018; Wolter & Hannover, 2016*), vilka stereotyper barn är medvetna om och vilken effekt det har (*Casad, Hale & Wachs, 2017; Kollmayer, Schober & Spiel, 2016; Olson & Enright, 2018; Selimbegović, Karabegović, Blažev & Burušić, 2019; Trautner, Ruble, Cyphers, Kirsten, Behrendt & Hartmann, 2005*), hur barn själva uppehåller könsdikotomin i samhället enligt det de har lärt sig i socialiseringsprocessen (*Mayeza, 2017; Mayeza, 2018; Rosen & Nofziger, 2018*) samt hur barns könsidentiteter utvecklas (*Brinkman, Rabestein, Rosén & Zimmerman, 2014; Bussey & Bandura, 1999; Halim, Ruble & Amodio, 2011; Martin, Andrews, England, Zosuls & Ruble, 2017; Kornienko, Santos, Martin & Granger, 2016; Mousavi, Shahriari, Salehi & Kohan, 2019; Perry, Pauletti & Cooper, 2019; Tobin, Menon, Menon, Spatta, Hodges & Perry, 2010*). Det finns också mycket forskning om skillnader mellan pojkar och flickor, både i skolan och utanför, och vad dessa skillnader skulle kunna bero på (*Bäck, 2011; Franck, 2007; Haataja, Lahelma, Nynäs & Saarnivaara, 1992; Huyge, Van Maele & Van Houtte, 2015*). Alla dessa studier ger tillsammans en överblick över elevers upplevelser av könsidentitet och -stereotypa uppfattningar, hur dessa utvecklas samt vilken inverkan de har på barnets liv, i och utanför skolan.

3.1 Centrala begrepp

Nedan följer en genomgång av avhandlingens centrala begrepp. För att kunna diskutera könsidentitet måste man först definiera begreppet, samt begreppet genus eftersom de är starkt hopbundna. Dessutom är könsstereotyp ett viktigt begrepp som måste definieras innan man kan fundera på vilka stereotypiska uppfattningar barn har. För att kunna diskutera jämställdhet i skolan definieras även begreppet jämställdhet.

3.1.1 Könsidentitet

Könsidentitet (eng. gender identity) är ett komplicerat begrepp som fortfarande håller på att definieras genom flera olika teorier (se nedan). Enkelt sett kan man säga att könsidentiteten beskriver det genus man personligen känner att man har, om man känner sig som en man, en kvinna eller något där emellan. (Mousavi, Shahriari, Salehi & Kohan, 2019; Olson & Enright, 2018). Könsidentitetens utvecklingsprocess börjar direkt i barndomen och barn börjar experimentera med gränserna så fort de blir medvetna om könskategorierna (Mackenzie &

Talbott, 2018). Vi har inte bara en könsidentitet, utan många, beroende på kontext. Vår identitet är inte heller fastslagen vid en viss tidpunkt, utan i konstant förändring. (Browne, 2004.) Perry, Pauletti och Cooper (2019) framhäver dock att könsidentiteten mest utvecklas under barndomen, när barnets hela identitet är i utveckling, och stabiliseras under tonåren.

3.1.2 Genus

Genus (eng. gender) brukar åtskiljas från begreppet kön (eng. sex). Medan kön handlar om de biologiska skillnaderna mellan en man och en kvinna, såsom kromosomer, hormoner samt könsorgan, handlar genus om den sociala konstruktionen av att vara man eller kvinna. Genus handlar om hur man presenterar sig för samhället, maskulint eller feminint, och samhällets förväntningar och normer. (Mayeza, 2017.) Under hela ens liv pågår socialiseringsprocessen, först genom familjen, och senare genom vänner och i skolan. Könsskillnader uppehålls genom lärares sätt att lära, klädselregler samt genom interaktionen mellan elever och lärare. Allmänt sett ses både kön och genus som binärt, det vill säga man-kvinna, maskulinitet-femininitet ses som två kategorier som är varandras motsatser. (Rosen & Nofziger, 2018.)

Butler (1999) argumenterar emot detta sätt att se på kön och genus. För det första anser hon att bara för att kön är binärt (du har antingen XY eller XX kromosomer och är därmed en man eller en kvinna) betyder det inte att genus behöver vara binärt (maskulin eller feminin). Dessutom anser hon att kön egentligen inte heller är binärt (eftersom det finns sådana som är intersex, det vill säga har andra kromosomer eller könsorgan som inte stämmer överens med ens kromosomer). Kön är helt enkelt socialt konstruerat på samma sätt som genus är. Vår uppfattning av att kön är binärt är helt och hållet konstruerat av samhället, för att uppehålla en patriarkal hierarki. Genus är inte någonting man är, utan någonting man *gör*. (Butler, 1999.)

3.1.3 Könsstereotyp

Könsstereotyper (eng. gender stereotype) är socialt konstruerade tankar och värderingar som handlar om hur en man eller en kvinna ska se ut, bete sig eller vad de ska tycka om (Kollmayer, Schober & Spiel, 2016; Wolter & Hannover, 2016). Några exempel på stereotypiska uppfattningar om kön är att flickor ska vara snälla och lugna medan pojkar ska vara starka och modiga. Flickor ska tycka om att leka med dockor och pojkar ska leka med bilar och så vidare.

3.1.4 Jämställdhet

Jämställdhet är ett specifikt begrepp än jämlikhet och handlar särskilt om att det ska vara jämlikt mellan könen. Pojkar och flickor ska behandlas lika samt ha samma förutsättningar i

livet. (Svaleryd, 2012.) Hedlin (2010) problematiserar detta synsätt eftersom man inte alltid kan behandla pojkar och flickor lika, och alla kön har inte heller samma förutsättningar. Man kan inte köpa en bh eller kalsonger åt alla och tycka att man behandlat alla lika. Grunden till jämställdhet är att alla ska ha samma rättigheter och möjligheter i livet. Detta gäller även i skolan där alla barn, oavsett kön, har rätt till utbildning. ”Undervisningen ska främja ekonomisk, social och regional jämlikhet och jämställdhet mellan könen” (Läroplanen, 2015, s. 13). En jämställd skola ska ge alla barn, oavsett kön, samma möjligheter till lära sig samt stödja elevernas identitet.

3.2 Teorier om könsidentitetens utveckling

Det finns ett flertal teorier om hur könsidentiteten utvecklas, från barndomen ända till ungdomen, vuxenlivet, eller för resten av livet. Vid tre eller fyra års ålder lär sig barn att deras värld är indelad i två: man och kvinna, och att de hör till en av dessa kategorier. De förstår också att en person som hör till den ena kategorin beter sig annorlunda än en person som hör till den andra kategorin. (Tobin et. al., 2010.) Enligt Kohlbergs teori lär sig barn vid fem eller sex års ålder att deras kön inte kan förändras utan är fastsatt (eng. gender constancy) men vid ungefär 10 års ålder lär sig barn att könsroller är socialt konstruerade och inte något som är bundet till könet (Browne, 2004). Vid ungefär fem års ålder lär sig barn om stereotyper relaterade till könen och kunskapen om dessa växer efter det. Vid sju års ålder ökar fortfarande kunskapen om stereotypa uppfattningar, men deras förväntningar om hur de ska följas minskar. (Trautner et. al., 2005.) Nedan diskuteras först könsidentitetens olika dimensioner, sedan genomgås den sociokognitiva teorin om könsutveckling och kapitlet avslutas med könssocialisationsmodellen.

3.2.1 Könsidentitetens dimensioner

Perry, Pauletti och Cooper (2019) definierar könsidentiteten som en sammansättning av ens tankar, tankemönster och medvetanden som handlar om hur man passar in i ett könskollektiv. Denna konstruktion består av åtta dimensioner:

1. *Själv-kategorisering* handlar om att barn placerar sig själva in i antingen kategorin för pojkar eller för flickor, den tidigaste utvecklingen av könsidentiteten. För de flesta barn är detta ett lätt ”val”, men inte för alla.
2. *Samhörighetskänsla med det egna könet* handlar om barns känsla av att vara likadan som den egna ”gruppen”.

3. *Samhörighetskänsla med det andra könet* handlar om att känna sig liknande som den andra gruppen.
4. *Nöjdhet med det egna könet* handlar om ifall barnen känner sig nöjda med det kön de föddes med.
5. *Könskonformitet* handlar om att barn vill bete sig på ett sätt som är anknutet till det egna könet för att undvika negativa konsekvenser, som mobbning eller skrott.
6. *Könsfördom* handlar om att man ser på det egna könet som bättre än det andra könet.
7. *Genus betydelse för identiteten* handlar om hur viktigt barn ser att deras kön är för deras identitet.
8. *Könsfrustration* handlar om känslan av orättvisa när vissa saker är utom räckhåll eftersom de är anknutna till det andra könet.

Könsfördomar och könskonformitet brukar minska under skoltiden medan nöjdheten med det egna könet brukar hållas högt. Dock verkar det vara vanligare för flickor än för pojkar att vara missnöjda, men vissa barn är också missnöjda eftersom de vill göra saker som anknyts till det andra könet. Många växer ur denna känsla vid tio eller elva års ålder.

Barn som är nöjda med sitt kön och känner en samhörighet med andra av samma kön anpassar sig bättre socialt. Sådana som inte är nöjda har ofta ångest och dåligt självförtroende. Det har dock visat sig att det inte är dålig samhörighet som orsakat stress, utan pressen av könskonformitet som inte passar med deras könsidentitet. (Perry, Pauletti & Cooper, 2019.)

3.2.2 Sociokognitiv teori om könsutvecklingen

Det finns många olika perspektiv på hur könsidentiteten utvecklas. Psykologiska teorier grundar sig i tanken att barn lär sig kön från sina rollmodeller. Sociala teorier grundar sig i att man lär sig könsroller på en institutionell nivå. Enligt den sociokognitiva teorin om könsutveckling lär sig barn om kön och könsroller från ett brett nätverk som innehar både familjen och samhällets alla sociala system. Dessutom utgår teorin från att könsidentiteten utvecklas under hela livet, och inte bara under barndomen som många andra teorier.

Könsidentiteten utvecklas utgående från tre stora inflytanden. Det första är genom förebilder, vilka ofta är viktiga personer i barnets liv, som föräldrarna, vänner eller lärare. Media har även en stark influens i vilka förebilder barn utsätts för. Det andra handlar om de reaktioner barn får utgående från deras beteende, till exempel positiv eller negativ feedback. Det tredje inflytandet handlar om direkt undervisning, det vill säga när människor direkt informerar barn om hur de ska vara eller bete sig utgående från deras kön. Dessa tre inflytanden påverkar mera eller mindre beroende på barnets ålder. I barndomen spelar barnets förebilder

en stor roll och barn lär sig också effektivare genom dem än genom de egna upplevelserna. Undervisningen är beroende av språket, vilket kan göra det svårare för mindre barn. Ofta samverkar dessa influenser till att styra barn mot traditionella könsroller, men i takt med att samhällets tankar om kön förändras blir dessa influenser allt mer olika och motsäger ibland varandra. Ett barns föräldrar kan säga och tycka en sak medan barnets lärare tycker en annan sak. (Bussey & Bandura, 1999.)

I skolan har lärare ett enormt inflytande på barns könsidentitet och dess utveckling. I växelverkan mellan barn och lärare lär sig barn hur de ska bete sig, både medvetet och omedvetet. Lärare överför sina värderingar och könsroller på barnen genom hur de talar med dem och vilka förväntningar de har. Människor och barn är dock inte bara trasor som tar åt sig allt samhället tvingar på dem. De deltar aktivt i sin egen utveckling och bidrar med förändring genom sina handlingar. (Bussey & Bandura, 1999.)

3.2.3 Könssocialisationsmodellen

Denna teori sammansätter flera perspektiv på hur könsidentiteten utvecklas. I dessa teorier spelar tre begrepp en stor roll: könsidentiteten, könsstereotyper samt självinsikten om olika könsegenskaper. Könsidentiteten handlar om de samband barn ser mellan sig själva och det kön de hör till. Könsstereotyper handlar om hur man ska bete sig beroende på vilken grupp man hör till och självinsikt handlar om egenskaper som antas karaktärisera antingen pojkar eller flickor som grupper.

Enligt teorin om könssocialisering är könsidentiteten flerdimensionell och består av fem dimensioner:

1. *Gruppmedvetenhet*, kunskapen om att man hör till en viss grupp.
2. *Belåtenhet med det egna könet*.
3. *Press på att bete sig enligt normen* handlar om att barn vill anpassa sig enligt den egna gruppen för att undvika negativa konsekvenser.
4. *Könstypiskhet* handlar om hur barn känner att de är likadana som andra av samma kön. Barn kan få denna känsla av olika saker, av att klara sig bra i skolan eller vara duktig på en sport. Att känna att man är en typisk individ av sitt kön kan höja ens känsla av trygghet.
5. *Vikten av kön* handlar om vilken roll könet spelar för barnens identitet, jämfört med andra delar av deras identitet, som hudfärg eller värderingar.

Dessa dimensioner är både relativt stabila och föränderliga. Det finns även tangeringspunkter med dimensionerna i Perry, Pauletti och Coopers (2019) artikel. Båda diskuterar dimensionen

av att placera sig i någondera gruppen (eller att inte göra det) samt samhörighetskänsla med det andra könet, känslan av att man är likadan som andra i den grupp man är. Båda har även en dimension av hur viktigt barnets kön är för deras identitet som helhet.

Tobin et. al. (2010) presenterar tre hypoteser av hur stereotypa uppfattningar och identiteten påverkar varandra. Den första, stereotypsemulering, antar att ju flera barn identifierar sig med sitt kön, desto mer ser de egenskaper typiska för det könet i sig själva. Barn kan dock ha väldigt olika åsikter om typiska beteenden för det egna könet, och detta kan leda till att de beter sig mycket olika. Den andra hypotesen, stereotypskonstruktion, handlar om att barn projicerar sina egna egenskaper på den gruppen de hör till. Den tredje hypotesen, identitetskonstruktion, utgår ifrån att ju flera barns upplevda egenskaper stämmer överens med ett kön, desto mera identifierar de sig med det könet. Denna teori strävar efter att förstå hur barns könsidentitet utvecklas för att förstå könets betydelse i barns identitet och utveckling. (Tobin et. al., 2010.)

3.3 Feminism

Det är svårt, om inte omöjligt, att forska i genus och kön utan att studera feminism. Att samhället utgår från mannen som norm genomsyrar hela världens kultur och världsbild (Ahmed & De los Reyes, 2011). Detta ledde till att feminister namngav den sociala kultur de lever i, det vill säga patriarkatet, en struktur där män utnyttjar, dominerar och förtycker kvinnor (Powell, 2013). Kön och feminism är intimt sammanbundna, eftersom patriarkatet kräver en könsdikotomi. Patriarkatet som en social struktur är grundad på idén att samhället delas in i två kön, varav det ena könet är värt mindre än det andra (Devor, 1989). För att kunna förstå hur barn positionerar sig själva och sin könsidentitet i detta samhälle och de underliggande normer som styr dem måste man studera feministisk teori.

De första feministiska vågorna började under 1700-talet med bland annat Mary Wollstonecraft i fören. Under 1960- och 70-talet fick feminismen ny kraft och åstadkom många förändringar i samhället. I dagens samhälle, speciellt i västvärlden, åtnjuter de flesta kvinnor ett relativt egalitärt liv. Det betyder inte att feminism inte behövs mera eftersom kvinnor bland annat fortfarande tjänar mindre än män, och utanför västvärlden är förhållanden ännu mera ojämlika. Tanken att feminism inte behövs mera har lett till att feminister gjordes narr av, och många ville inte mera kalla sig feminist fastän de i grunden trodde på den värdegrunden. (Osborne, 2001.)

Det finns tre allmänna synsätt inom feminism. Det första handlar om att kvinnor och femininitet är värt mindre än män och manlighet i ett patriarkalt samhälle, och att kvinnor har

rätt att vara del av samma dominans som män. Det andra synsättet handlar om att kvinnor inte kan bli jämlika när det är män som bestämmer reglerna, utan en ny teori måste utvecklas genom studier om kvinnor, av kvinnor. Det tredje synsättet är utvecklat av postmodernistiska feminister och handlar om att det inte bara finns en grupp med kvinnor, utan flera upplevelser och identiteter, lika många som det finns kvinnor. (Powell, 2013.)

En grund till feminismen är mäns stora kontroll av världen, i bland annat olika slags maktfulla positioner, i allt från Googles ledare till presidenter världen över. Arbetslivet i Finland är fortfarande mycket segregerat och kvinnor tjänar ungefär 84% av det som männen tjänar. Områden som är dominerade av kvinnor, som omsorg och sjukvård, är ofta sämre betalda. (Institutet för hälsa och välfärd, 2018.)

I den moderna historien har kvinnor alltid haft en lägre position än män. Under industrialismen separerades det allmänna samhället från det privata, och medan män kontrollerade den allmänna delen blev kvinnor tvingade till den privata. Detta ledde till att män hade ett flertal rättigheter som kvinnor inte hade under en lång tid, som att få rösta eller äga egendom. (Powell, 2013.)

Sammanfattningsvis visar detta på hur viktigt det är att vara medveten om den könsdikotomi som existerar, samt hur man överför sina tankar och stereotypa uppfattningar på barn genom socialisation. När man frågar barn om deras uppfattningar får man en överblick av deras socialisation och det de lärt sig i skolan om kön hittills.

3.4 Skillnader mellan pojkar och flickor

Fastän alla barn ska behandlas jämlikt och ha samma chanser i livet (Barnkonventionen i korthet; Läroplanen 2015), fungerar det praktiskt inte riktigt så. Studier har länge visat att pojkar faller efter i skolan medan flickor drar ifrån i betyg och framgång (Halim, Ruble & Amodio, 2011; Huyge, Van Maele & Van Houtte, 2015). Flickor hoppar mera sällan av skolan och deltar mindre i specialundervisning medan pojkar stör mera i klassen och har mindre motivation att delta i skolarbetet (Huyge, Van Maele & Van Houtte, 2015). Flickor är ofta mera självsäkra när det gäller läsning i skolan, medan pojkar är säkrare när det gäller matematik (Wolter & Hannover, 2016). Vad beror dessa skillnader på?

Man kan inte ignorera biologiska skillnader mellan pojkar och flickor. Dock ska man heller inte glömma att det ofta finns större skillnader mellan individer, oavsett kön, än skillnader mellan pojkar och flickor som enhetliga grupper. (Hedlin, 2010.) Wingrave (2018) tar upp att vissa studier om mäns och kvinnors hjärnor tyder på en viss skillnad grupperna emellan som skulle kunna förklara varför pojkar och flickor beter sig olika. Dock kan man inte

ignorera vilken effekt barns liv och upplevelser har på deras hjärnors utveckling. I och med att pojkar och flickor ofta lever väldigt olika liv är det knappast konstigt att deras hjärnor skulle utvecklas olika. (Wingrave, 2018.)

Om skillnader mellan pojkar och flickors beteende och framgång i skolan inte beror på biologiska skillnader, torde socialisation ha något med saken att göra. Enligt Rosen och Nofziger (2018) lär sig barn om kön genom socialisation. Processen börjar genast i barndomen, där familjen, men speciellt föräldrarna, har en stor betydelse. Senare i livet spelar jämnåriga samt lärare en större roll i socialiseringsprocessen. Vissa könsroller samt skillnader mellan pojkar och flickor uppehålls genom hela läroplanen, i lärarnas sätt att lära samt i sport och disciplin. (Rosen & Nofziger, 2018.) Det finns också studier som visar på vilket sätt lärare genom sitt språk och sin undervisning upprätthåller vissa stereotypa uppfattningar (Menzies & Santoro, 2018).

Selimbegović et. al (2019) tar upp att vissa skillnader i barns skolframgång kan bero på de stereotypa uppfattningar de har lärt sig. Föräldrar och lärare överför sina stereotyper på barn genast från början och har en effekt på barns självförtroende och vad de tror att de klarar av. Lärare kan antyda eller uppmuntra flickor till att söka sig till arbete inom utbildning eller språk, medan de uppmuntrar pojkar att arbeta med matematik eller teknologi. Detta visar den stora roll lärare spelar i att uppnå ett jämlikt samhälle och en jämlik skola, och vikten av att utbilda lärare i genuspedagogik. (Kollmayer, Schober & Spiel, 2016.)

Det är dock inte bara vuxna eller lärare som upprätthåller den rådande könsdikotomin i skolan. Även barn är, speciellt i yngre ålder, väldigt noggranna med hur flickor och pojkar ska bete sig, och att de ska hållas åtskilda. Deras tankar om hurdana flickor och pojkar borde vara är något de lär sig genom socialiseringen och av vuxna, men också av andra barn. Detta visar att barn inte bara är tomma papper som fylls av vuxna människors tankar om hur de ska bete sig, utan de är aktiva i att själva skapa sin identitet utgående från hur andra reagerar på dem. Studierna visar också vilken inverkan lärarens attityd har på elevernas könsidentitet och deras sätt att ”göra” sitt kön. (Mayeza, 2017; Mayeza, 2018.)

Hegemonisk maskulinitet handlar om en viss slags maskulinitet som anses bättre än någon annan slags maskulinitet, ”den ideala mannen”. Till denna maskulinitet hör att se kvinnor som sämre än män. Hegemonisk maskulinitet är varken den enda eller den vanligaste maskuliniteten, men det är den som ses som den bästa i dagens patriarkala samhälle, och som många män strävar efter eftersom den är associerad med makt. (Connell & Messerschmidt, 2005.) Hegemonisk maskulinitet kan vara en orsak till pojkars bristande framgång i skolan samt deras låga motivation, eftersom det inte anses maskulint att arbeta hårt i skolan eller läsa

(Huyge, Van Maele & Van Houtte, 2015). Flera studier visar också att det är mycket värre för pojkar att bete sig feminint än det är för flickor att vara maskulina (Browne, 2004; Carlson & Meyer, 2014; Mayeza, 2017). Detta beror helt enkelt på att kvinnor och femininitet värderas mindre än pojkar och maskulinitet (Elvin-Novak & Thomsson, 2003; Risen & Nofziger, 2018). När en flicka beter sig maskulint har hon en chans att höja sin sociala status, medan en pojke som beter sig feminint kan uppfattas som att han bara sänker ner sig till flickornas nivå och mister sin sociala status. Detta sociala system kallar Elvin-Novak och Thomsson (2003) för genussystemet.

Sammanfattningsvis finns det skillnader mellan pojkar och flickor, men studier framhäver att dessa skillnader ofta grundar sig mera på socialisering än medfödda, biologiska skillnader. Vuxna behandlar ofta flickor och pojkar olika, talar till dem på olika sätt och uppmuntrar dem till olika saker, och detta leder till att de får olika intressen och lär sig olika saker. Detta kan leda både till mobbning när barnen sedan avviker från de förväntningar som sätts på dem, eller sämre skolprestationer när de lärt sig att det inte är något de borde satsa på utgående från sitt kön. Det är också ofta barn som själva upprätthåller den rådande könsdikotomin, utgående från de signaler de fått av vuxna. Pojkar arbetar ofta extra hårt för att hålla flickor avskilda från dem, och fastän könsroller ger dem mera makt, är de också restriktivare.

3.4.1 Barn som inte följer normen

I hela förra stycket talar jag precis som de flesta andra: om pojkar och flickor som skilda grupper. Det är dock viktigt att inse att så länge man talar om dessa grupper som skilda från varandra, oavsett om det är biologiskt eller socialt, upprätthåller man den rådande könsdikotomin. När man talar om flickor och pojkar utesluter man alla de barn som inte ingår i någondera gruppen. Enligt Tobin (2010) lär sig barn före skolåldern att deras värld är indelad i två och de sätts in i någondera gruppen. För ett barn som inte identifierar sig med någondera gruppen kan detta vara otroligt ångestfullt. Efter att barn lärt sig att världen är grupperad i ”flicka” och ”pojke” lär de sig att det kön de satts in inte går att ändra utan är fastsatt. Detta sen igen kan leda till en otrolig ångest för barn som känner att de satts in i fel grupp.

Meyer (2011) diskuterar *intersex* barn, det vill säga barn som inte passar in i den existerande könsdikotomin. Dessa barn föds ofta med avvikande kromosomer, såsom XXY eller XO, vilket gör att även deras könsorgan avviker från det ”normala”. Barnen kan födas med både testiklar och en vagina, eller äggstockar och en penis. Meyer argumenterar att deras kroppar kanske inte är normala så att säga, men eftersom de förekommer utan någon slags

ingripande från andra människor är de definitivt naturliga. Dessa barn passar inte in varken i gruppen för flickor eller gruppen för pojkar, och så länge som man fortsätter tänka på barn på detta binära sätt skadar man de barn som inte hör till någondera. Vissa forskare framhäver att ett samhälle indelat i två kön inte är det enda som existerar. I bland annat ursprungsbefolkningen i Amerika existerar ett tredje kön som blandar feminint och maskulint. (Meyer, 2011.) I Polynesien existerar fyra könskategorier (Elvin-Novak & Thomsson, 2003). Dessa exempel visar att bara för att vi är vana vid att dela in världen i två är det inte det enda systemet som existerar. Könsdikotomin är inte automatiskt rätt eller naturlig.

En annan stor grupp barn som lider av det existerande genussystemet samt könsdikotomin är transbarn. Som tidigare diskuterat är kön och genus skilda saker, men de är ofta sammanbundna. Barn som biologiskt har XX kromosomer (kvinna/flicka) upplever ofta också att de är flickor. Detta kallas för *cisgender*, när en persons biologiska kön stämmer överens med ens könsidentitet. Detta stämmer inte för transbarn. Transbarn har ofta en könsidentitet som är motsatsen till det biologiska kön de har. (Olson & Enright, 2018.) Transbarn kan lida av könsdysfori, när de känner att deras fysiska kropp inte passar ihop med deras könsidentitet. Detta klassas som en mental sjukdom, vilket vissa transmänniskor inte håller med om. För många transmänniskor är hormonbehandling och könsoperation lösningen till deras ångest, så att deras fysiskas kropp ska stämma överens med deras könsidentitet. (Meyer, 2011.) Skolans ansvar är även att stödja och uppmuntra barn som har konflikter med sina kroppar och sin identitet, för att de ska kunna må bra och känna att de tycker om sig själva (Mackenzie & Talbott, 2018).

Sedan finns det barn som varken är intersex, trans eller flickor/pojkar. Barn som varken identifierar sig som feminina eller maskulina, eller båda enligt deras preferens. Dessa människor identifierar sig som *icke-binära*, de är varken män eller kvinnor, utan något annat. De vill inte placera sig i någondera av de två existerande lådorna. Icke-binära människor kan identifiera sig på ett flertal olika sätt, och vissa transbarn kan också uppleva att de är icke-binära, eftersom deras identitet och deras sätt att uttrycka sig inte stämmer överens med deras fysiska kropp, och därmed faller de utanför de traditionella lådorna för man och kvinna. Icke-binära vill ofta inte använda han/hon pronomen, utan föredrar dem eller hen (eng. they/them). (Frohard-Dourlent, Dobson, Clark, Doull & Saewyc, 2017.)

Många studier framhäver skadan som sker till barn som inte följer könsdikotomin och de existerande normerna. Barn som inte är flickor eller pojkar på "rätt sätt" utsätts ofta för mobbning (Mackenzie & Talbott, 2018), speciellt pojkar som uppfattas som homosexuella för att de inte följer den hegemoniska maskuliniteten utan kanske beter sig mera feminint eller har

flickor som vänner. (Rosen & Nofziger, 2018.) Transbarn känner sig dessutom ofta osäkra och rädda i skolan (Mackenzie & Talbott, 2018).

Sammanfattningsvis visar denna teori hur barn utvecklas i barndomen, ofta som flickor eller pojkar, och hur vuxna omkring dem socialiserar dem enligt deras kön. Patriarkatet utgår ifrån att världen är indelad i två kön med det ena könet som mera värt än det andra, och denna sociala struktur är inte naturlig eller biologisk, utan kan motarbetas med feminism. Könssstereotypa uppfattningar påverkar barns skolframgång och trygghet i skolan. Fastän barn kan indelas i två, flicka eller pojke, och denna indelning ofta stämmer för barnets könsidentitet, betyder det inte att det alltid fungerar. Alla barn passar inte in i facken för pojke eller flicka. När de inte gör det, men ändå tvingas in där av samhället, leder det ofta till ångest. Detta kräver att lärare utbildar sig i feminism, genus och könsidentiteter och -stereotyper för att veta hur barn tänker kring dessa saker, och för att kunna skapa en trygg och positiv skola för alla.

3.5 Tidigare forskning

Det har gjorts ett flertal forskningar i allt från barns upplevelser om deras könsidentitet till stereotypa uppfattningars effekt på skolframgång. Dessa forskningar redovisas för nedan.

3.5.1 Om barns upplevelser om kön

Det har gjorts flera forskningar i barns upplevelser om kön och könsidentitet, samt hur den utvecklas. En studie utförd av Bragg et. al. (2018) i England strävade efter att få en bild av barns tankar om kön i ett samhälle som genomgår en ”könsrevolution”. Studien var en kvalitativ studie som byggde på data från en tidigare studie utförd av OCCE. Deltagarna var 12–14 år gamla ungdomar som fick delta i workshops där de kunde diskutera, rita och dela bilder med mera om sina upplevelser. Studien fann bland annat att ungdomarna hade ett väldigt stort ordförråd när det gällde olika benämningar för könsdiversitet, samt åsikten att kön behövs men att man inte skulle begränsas av det. Pojkar skulle få gå i klänningar om de ville och flickor i stora skjortor. Barnen hade mycket komplexa tankegångar när det gällde kön, från att framhäva könsens skillnader och ändå se dem som jämlika, till att försöka sammanföra dessa tankar med sin egen religion som förbjöd det. Studien fann även att barnen upplevde homofobi och liknande åsikter som gammaldags och orsakade av brist på undervisning. Internet spelade en stor roll för ungdomarna. De utforskade olika sätt att vara genderfluid, det vill säga att man ”flyter” mellan könen och kan känna sig som en pojke en dag och en flicka en annan, och sökte stöd bland olika nätbaserade grupper, samt från kända personer som avgår från normen. Internet var också ett sätt för dem att informera sig själva och sina vänner om feminism och

könsdiversitet. Dock berättade deltagarna också om sina upplevelser av mobbning och trakasserier för dem som avgick från normen. Skolorna som deltagarna gick i stödde feministiska tankesätt på olika sätt. En skola hade en "girl-power" lunchklubb medan en annan hade en feministisk grupp där de kunde diskutera. Eleverna nämnde även de lärare som godkände och uppmuntrade hur de uttryckte sig själva och sitt kön, vilket visar hur viktigt det var för dem. Lärarnas roll tas upp av forskarna, men även kravet för utbildning för att kunna skapa en accepterande och positiv miljö för unga att experimentera med sin könsidentitet. (Bragg et. al., 2018.)

En annan studie av Mackenzie och Talbott (2018) i USA hade också som syfte att undersöka barns upplevelser om kön i sina liv och i skolan. 14 barn i åldern 6–11 deltog i en kvalitativ studie med visuella metoder. I gruppen fanns både transbarn och cisbarn, och de kom från familjer med både heterosexuella och homosexuella föräldrar. Barnen fick fotografera sitt liv med ett könsperspektiv och bilderna samlades ihop och barnen fick berätta om dem. I studien framkom det barns medvetenhet om kön i allting, från kläder till plåster. Barnen tyckte att man inte måste vara en pojke eller en flicka, och att man skulle få gå klädd som man ville. De var också noggranna med att man skulle använda deras rätta pronomen, både i skolan och utanför. Studien fann två områden som var starkt indelade enligt kön: badrummet och en av skolans lekplatser. Vissa barn upplevde ångest när de inte fick gå in i det badrum de ville. På lekplatsen tog pojkarna upp mycket plats när de spelade fotboll medan flickorna höll på med gymnastik. Lekplatsen var tydligt indelad. I studien framkom det även konceptet av "allierade"; människor som på olika sätt visar sitt stöd för dem som inte följer normerna. Detta kunde vara allt från en skylt i fönstret till en vuxen som berättar om sitt stöd. Studien avslutades med att alla bilder sattes upp i skolans korridor, och därmed skapades en "safe-space" för alla att diskutera kön och känna sig stödd. (Mackenzie & Talbott, 2018.)

En studie baserad på en etnografisk forskning i Nya Zeeland med pojkar i åldern 14–15 strävade efter att förstå pojkars upplevelser av könets betydelse i gymnastik. Pojkarna deltog i två fokusintervjuer där man kunde se vilken bild deras växelverkan gav av deras tankar om kön. Efter det deltog var och en också i en individuell intervju där forskarna kunde fråga djupare frågor om deras tankar och där pojkarna kunde svara friare utan rädsla för gruppträck. Studien fann att många av pojkarna kanske inte höll med gymnastikens existerande könsroller, men att de inte ville aktivt kritisera dem. En liten grupp med pojkar var dock öppna med sina tankar om gymnastiken och att allting kanske inte var som de skulle. En pojke bad sin lärare att de skulle göra annat än spela rugby i gymnastiken, men läraren avslag förslaget med ursikten "Det här är vad vi gör i gymnastik. Så har det alltid varit" (s. 896). I skolan var det

normen att man i gymnastiken spelade maskulina sporter, och denna norm gjorde det svårt för de flesta av pojkarna att kritisera det. En pojke berättade att man inte kunde tala om att göra annat i gymnastiken än att spela rugby eftersom sådana diskussioner skulle leda till mobbning och skällsord. Skällsordet ”fag” användes för att styrka mobbarens maskulinitet och heterosexualitet genom att trycka ner de andra pojkarna som inte höll sig till ”rätt” maskulinitet, det vill säga en sådan som vill spela rugby. Studien visade att pojkarna var mycket medvetna om vilka roller som sattes på dem i gymnastiken, men alla var inte villiga eller intresserade att utmana det. Speciellt pojkarna med mindre makt, de icke-sportiga, hade allmänt mindre inflytande än pojkarna med mera makt. Dock syntes det att alla pojkar var aktiva deltagare i diskursen och därmed kunde kritiskt reflektera över och problematisera de existerande maktstrukturerna och könsrollerna. (Gerdin, 2017.)

En sista studie av Kornienko et. al. (2016) i USA fokuserade på jämlikars roll i könsutvecklingen. Detta var en kvantitativ studie som undersökte barns effekt på sina vänners könsidentitet. Deltagarna (n = 670) gick på sjunde och åttonde klass och var väldigt varierande i både etnicitet, språk och familjestruktur. Alla barn svarade på en enkät i klassrummet med frågor om deras identitet, skolgång samt vänner. Analysmetoden baserade sig delvis på de åtta dimensionerna av könsidentiteten. Studiens resultat visade att barnen hade en stor effekt på sina vänners socialisering och att barnen ganska långt hade vänner av samma kön. Barnens åsikter om sitt eget kön och andra kön ändrades till att motsvara det deras kompisar tyckte. Deltagarna var starkt motiverade att passa in, vilket ledde till att de adopterade liknande tankar om konformitet och hur de betedde sig. Studien framhäver att barn ofta söker sig till vänner av samma kön och med liknande åsikter, och det framkom även att samhörighetskänslan med det egna könet hade en stor effekt. Barn som hade samma samhörighetskänsla med det egna könet sökte sig till varandra, även barn som hade samma grad av nöjdhet med sitt eget kön. Sammanfattningsvis visade studien att barn väljer sina vänner utifrån samhörighet med det egna könet, nöjdhet med det egna könet och könet på det andra barnet. Vänner hade också en effekt på könskonformiteten och attityder om den egna gruppen. (Kornienko et. al., 2016.)

För att sammanfatta har det gjorts flera studier om barns upplevelser av kön, med varierande resultat. Å ena sidan visade de två första studierna att det är viktigt för barnen att få vara fria med sin könsidentitet, att få klä sig och vara hur de vill oavsett kön. Dock visade båda studierna att fastän det fanns starka åsikter om personlig frihet kunde avgång från normen ändå leda till mobbning. Mobbning togs även upp i den tredje artikeln som ett resultat av att man inte passar in i mängden. Den sista studien hade ett annorlunda perspektiv än de tre första, men visade att man både söker sig till barn som har liknande kön och identitet som man själv, och

att den man umgås med påverkar ens attityder och tankar. Dock kom det fram också i den första studien att man ofta söker sig till sådana som har liknande åsikter som en själv, antingen i skolan eller online, som ett form av stöd.

3.5.2 Om barns stereotypa uppfattningar

En studie av Trautner et. al. (2005) undersöker hur barns stereotypa uppfattningar utvecklas i barndomen. I den longitudinella studien deltog 82 barn i fyra och fem års åldern och vid studiens slut var barnen ungefär 10. Barnen fick bestämma om egenskaper var maskulina eller feminina, och de ställdes olika frågor om beteenden som de sedan skulle bestämma om det var maskulint, feminint eller båda. Resultatet visade att barnen vid fem till sju års ålder var mycket fastsatta i sina stereotypa uppfattningar, fastän det fanns variationer i ålder. Studien visade att alla barn går igenom en viss utveckling i hur de ser på stereotyper, från fasen där de lär sig om dem, till att tro på dem fullständigt, till att bli mera flexibel med vad som flickor och pojkar är och kan vara. Kön hade ingen inverkan på resultatet, men det fanns stora variationer i åldern på barnet när de gick igenom de olika faserna. Studien visar att för mindre barn kan stereotypa uppfattningar berätta åt dem vad de får och inte får göra, men efter ungefär tio års ålder lär de sig att man även kan bete sig på ett sätt som än vanligt för det andra könet. (Trautner et. al., 2005.)

Mayeza (2017, 2018) har gjort två forskningar i hur barn kontrollerar andra barns beteende på lekplatsen ur ett könsperspektiv. Båda forskningarna utfördes i Sydafrika, ett väldigt patriarkalt land. Den första studien (2017) fokuserade på barn i 6–10 års åldern och utfördes etnografiskt för att kunna se på barnen som experter i sina egna liv. Under studiens gång genomfördes förutom observationer även semi-strukturerade diskussioner där barnen också fick rita ibland. Studien fann att det definitivt fanns barn som gick över könsnormerna men att detta ofta möttes med ogillande. Pojkarna spelade fotboll, och fastän vissa flickor deltog var de oftast målvakter vilket sågs som en sämre position. I studien kom det också fram att pojkar som lekte med flickor oftast kritiserades av andra pojkar, medan flickor som lekte med pojkar sällan fick kritik av andra flickor. Mayeza framhäver att fastän barnen kontrollerar beteende enligt normerna, motstår de samtidigt dem när de leker och visar därmed att de själva är aktiva i processen. Fotboll sågs som den ultimata maskulina kompetensen, och även det som krävdes för att flickorna skulle få leka med dem. De flickor som var med blev då ”tomboys” eller pojkflickor ifall de visade andra maskulina egenskaper, som aggressivitet eller mycket muskler. I studien syntes problemet med barnens binära synsätt de lärt sig. Pojkar och flickor var motsatser, pojkar spelade fotboll medan flickor gjorde annat. En flicka som spelade fotboll

måste därför kodas mera maskulint för att det skulle fungera. En flicka som dessutom är bra på fotboll, bättre än pojkarna, utmanar den hegemoniska maskuliniteten där pojkar ska vara bättre och starkare. Detta leder till att flickorna motstår pojkarnas åsikter att de inte får spela eller att de gör dem maskulina på olika sätt, genom att säga emot eller ignorera dem. (Mayeza, 2017.)

Den andra studien är relativt likadan, den beskriver hur barn leker segregerat inomhus, flickor i "fantasirummet" och pojkarna i "byggrummet". Även i denna studie syns det hur barn bestraffar andra barn som inte håller sig till normerna. Studien tar även upp lärarnas attityd, vilket visar ett väldigt binärt sätt att tänka när de hänvisar skillnaderna i lek mellan pojkar och flickor till "naturliga olikheter". När en pojke blir utkastad ur fantasirummet och klagar till läraren, uppmuntrar hen honom endast att gå till byggrummet istället, och upprätthåller därmed könsrollerna och lär barnen att det är så de ska bete sig. (Mayeza, 2018.)

Det har gjorts flera studier i barns inlärd stereotyper och vilken effekt det har på barns skolframgång. Wolter (2016) gjorde en kvantitativ studie där hon mätte sex- och sju-åriga barns upplevelser av feminint och maskulint hos dem själva och jämförde det med deras skolframgång ett halvt år senare. Studien kom fram till att flickorna väldigt ofta beskrev sig själva med feminina egenskaper medan pojkarna beskrev sig själva med maskulina egenskaper. Denna självföreställning kunde sedan förutsäga barnens utveckling i läsning och matematik. Femininare barn läste bättre medan maskulinare barn läste sämre. De som kände sig maskulina tyckte också att de var bättre på matematik, fastän de kanske inte var det. (Wolter, 2016.)

Casad, Hale och Wachs (2017) gjorde en liknande kvantitativ studie där de undersökte vilka risker stereotypa uppfattningar utgjorde för flickors framgång i matematik. Forskarna diskuterar "stereotypshot", alltså oron flickor får när de tror att de kommer att bedömas utgående från stereotypin att flickor är dåliga på matematik. Denna oro kan sedan leda till en sämre prestation. Detta hot är starkare hos flickor som starkt identifierar sig med sitt kön. Studien fick dock inte konsistenta svar, utan resultatet berodde mera på kontexten. I vissa situationer hade flickors starka samhörighet med sitt kön en negativ effekt på deras resultat, medan det i andra situationer inte hade det. (Casad, Hale & Wachs, 2017.)

En kvantitativ studie i Kroatien av Selimbegović et. al. (2019) undersökte barns inlärd stereotypa uppfattningar och dess effekter på framgång i STEM ämnen. Studien utgick ifrån att barns förväntan att lyckas påverkar deras verkliga framgång. Om de har anammat stereotypa uppfattningar som lärt dem att de kommer eller inte kommer att lyckas, har detta en skillnad på resultatet. Det finns också en skillnad mellan stereotyper som barn är medvetna om, och sådana som de tror på. Studien kom fram till att pojkar mera förväntade sig att de skulle lyckas än flickor. Barn som inte trodde lika starkt på stereotyperna eller som inte identifierade sig

starkt med sitt kön hade inte lika stora skillnader mellan pojkar och flickor. (Selimbegović et. al., 2019.)

Sammanfattningsvis visar dessa studier att stereotypa uppfattningar blir inlärd i barndomen, och att dessa inlärd stereotyper påverkar bland annat barns framgång i skolan. Mayezas två studier (2017, 2018) är svåra att jämföra med de andra med tanke på det starka patriarkala strukturerna i Sydafrika. Dock ger dessa studier exempel på hur barn och lärare upprätthåller stereotyper i enlighet med hur de har socialiserats. De tre sista studierna tyder alla på de risker stereotyper har för barns skolframgång. Studierna visar också att skolframgången berodde på hur starkt barnen trodde på olika stereotyper och hur starkt de identifierade sig med de olika stereotyperna. Om de trodde starkt på dem hade det en större effekt på deras skolframgång, i många fall en negativ inverkan, än om de inte trodde på dem. Detta visar att fastän man i skolan inte helt och hållet kan bli av med samhällets stereotypa uppfattningar, kan man med sin undervisning och attityder lära barn att inte tro på de existerande stereotyperna eller visa att de inte stämmer.

3.5.3 Om transbarn

Det har gjorts en del studier om transbarns upplevelser av kön och stereotyper. Olson, Key och Eaton (2015) studerade transbarns könsidentitet och sätt att uttrycka sig själva. 32 transbarn i åldern 5–12 och deras syskon deltog i den kvantitativa studien. Studien visade att barnen tydligt identifierade sig med det kön de uttryckte, som inte stämde överens med deras biologiska kön. När man jämförde deras åsikter med cisbarn av samma kön, var de nästan exakt likadana. Deras preferenser för vänner och saker stämde överens med andra barn som uttryckte samma kön, och denna studie stärkte teorin om att transbarn inte är förvirrade eller långsamma i sin utveckling, utan att deras sätt att uttrycka sig helt stämmer överens med deras könsidentitet, oavsett deras biologiska kön. (Olson, Key & Eaton, 2015.)

En studie av Olson och Enright (2018) ville ta reda på ifall transbarn följer samma stereotypa uppfattningar som cisbarn, och ifall de kräver samma nivå av konformitet. Studien undersökte 6–8 åringar eftersom den ålder visat sig vara en tid då barn tror starkt på och följer könsstereotyper. Forskningen inkluderade även transbarns syskon. Studien utfördes som en kvantitativ undersökning där barnen fick svara på olika frågor. Resultatet var att transbarn stödde stereotypa uppfattningar mindre än cisbarnen. De tyckte bland annat att det var okej för både pojkar och flickor att spela videospel. Dessutom hade de lägre krav på konformitet, de tyckte att en pojke som målade sina naglar betedde sig på ett acceptabelt sätt. En möjlighet till detta resultat är kontakten med barn som inte följer normerna. Deltagarna var med i många

olika sociala grupper där andra könsavvikande barn var med, vilket ledde till att de ofta träffade och umgicks med sådana barn. En annan hypotes är också att transbarns föräldrar uppmuntrar sina barn att uttrycka sig som de vill och ignorera stereotypa uppfattningar. (Olson & Enright, 2018.)

En annan kvantitativ studie undersökte transbarns upplevelser av trygghet och syn på skolatmosfären. Barnen fick svara på frågor om sin könsidentitet, vitsord och skolklimatet. Deltagarna gick i årskurs sju, nio och elva, och allt som allt deltog 35 849 elever. Studien kom fram till att transbarnen väldigt ofta hade negativa och fientliga upplevelser i skolan. Barnen kände sig ofta deprimerade och osäkra, vilket ofta var en orsak till att de inte gick till skolan. Deras vitsord var sämre och de upplevde skolklimatet som mycket negativt. Denna enorma studie framhäver skillnaden i livskvalitet mellan transbarn och cisbarn. Det var inte bara könsidentiteten som hade en effekt, utan även barnens sexuella inriktning ledde till att de inte gick till skolan eftersom de kände sig deprimerade. Studien fann också vilken skillnad det gjorde när skolan på något sätt stödde avvikande könsidentiteter, som klubbar eller uppmuntrande lärare. (Day, Perez-Brumer & Russell, 2018).

Dessa studier ger en inblick i transbarns vardag och deras upplevelser om sin identitet och stereotypa uppfattningar. Den första studien visade att transbarn mycket mera liknar barn som är samma kön som det de identifierar sig med än det kön de föddes med. Den andra studien tyder på att transbarn har mindre stereotypa uppfattningar än cisbarn och är mera accepterande av barn som avgår från normen. Detta kan bero på att de är vana vid barn som avgår från normen, eller att deras föräldrar uppmuntrar dem till att vara fria med hur de uttrycker sig. Den sista studien visar att barn som avgår från normen upplever otroligt mycket mobbning och känner sig otrygga i skolan. Studien visar också att skolan kan förbättra transbarns skolgång och framgång genom att på olika sätt stödja dessa barn. Dessa studier har väldigt varierande perspektiv, men visar att barn som inte passar in i den existerande könsdikotomin mår dåligt ifall skolan inte kämpar för att minska stereotypa uppfattningar och stödjer transbarn i deras vardag.

Sammanfattningsvis tyder alla dessa artiklar och denna forskning på att skolan ännu inte är den jämlika plats som den borde vara enligt FN-konventionen om Barnens rättigheter. Forskning efter forskning visar hur pojkar och flickor glider ifrån varandra ifråga om studieframgång, och ger en bild av hur dåligt barn som inte passar in i könsdikotomin mår. För att detta ska förändras krävs utbildning för lärare i könsfrågor, och reflektion över vilka attityder och stereotypa uppfattningar man har och hur man överför dessa, medvetet och omedvetet, på elever. Studier visar dock att det inte bara är lärare som upprätthåller stereotyper,

utan också elever "vaktar" andra barn och ser till att de beter sig "rätt" enligt sitt eget kön. Dessa beror dock på vilka stereotyper de har lärt sig, och vilka attityder som vuxna i deras närhet själva upprätthåller. Å andra sidan visar vissa forskningar att barn också alltmer motsätter sig stereotyper och den existerande könsdikotomin, speciellt i skolor där detta stöds. Detta tyder på att förändring troligen inte kommer från eleverna i första hand, utan från lärares utbildning och skolans klimat.

4 Forskningsfrågor

I en globaliserad värld som håller på att genomgå en ”könsrevolution” kan man inte mera bara dela in alla barn i två grupper och förvänta sig att det ska fungera. Studier visar att barn är mycket medvetna om den existerande könsdikotomin (Tobin et. al., 2010), men att alla inte passar in i den (Meyer, 2011). Könsidentitet är inte mera något så enkelt som flicka eller pojke, och detta borde reflekteras i skolan. Stereotypa uppfattningar upprätthålls även av samhället och i skolan ifall lärare inte aktivt jobbar emot det. Forskning visar dock att för att detta ska kunna ske så måste lärare vara insatta i ämnet för att kunna uppmuntra elever till att våga vara sig själva och avvika från normerna utan att riskera mobbning och trakasserier. (Bragg et. al., 2018.)

Det har gjorts flera studier om barns könsidentitet, både kvantitativa och kvalitativa, samt vilka stereotypa uppfattningar de har (se kapitel 2.6). Dock har intervju sällan använts utom som ett tillägg till andra metoder. Det har även gjorts mest kvantitativa studier i barns stereotypa uppfattningar, och få kvalitativa studier har varit intervjufokuserade.

Det är med dessa insikter som utgångspunkt och behov av att fördjupa kunskapen som studien utmynnar från. Syftet med avhandlingen är att ge en aktuell bild av barns upplevelser av sin könsidentitet och -stereotyper i Finland, samt deras uppfattningar om lärarens roll i upprätthållandet av stereotyper och förhållning till könsidentitet. Därmed är forskningsfrågorna följande:

1. *Vilka upplevelser har barn av sin könsidentitet?*
2. *Vilka könsstereotypa uppfattningar har barn, och hurdana är deras åsikter om dem?*
3. *Hur uppfattar barn lärarens roll i skapandet av en jämställd skola?*

5 Forskningsmetod

Nedan kommer beskrivning om forskningens kontext, sampel, metod samt forskningsetiska frågor.

5.1.1 Forskningens kontext

Planen var ursprungligen att intervjua i två skolor för att ge en bredare bild av fenomenet, men den ena skolan svarade aldrig på mina kontaktförsök. Därmed utfördes intervjuerna i endast en svenskspråkig lågstadieskola i huvudstadsregionen. I skolan går elever i åk 1–6. Skolan har, såsom alla skolor ska ha nuförtiden, en plan för jämställdhet och likabehandling som planeras för tre år i taget. I en intervju med rektorn kom det bland annat fram att målet med planen är att säkerställa att alla behandlas jämlikt och att skolorna hela tiden arbetar för likabehandling av alla. Planen ska regelbundet uppföljas och uppdateras vid behov. Jämlikhetsplanen utarbetas utgående från en trivselenkät som skickas ut till alla elever varje år, där de kan svara på frågor om trivsel i skolan och likabehandling. I skolan finns bland annat könsneutrala toaletter, blandgrupper i gymnastik samt personal som deltagit år 2020 i en kurs om könsidentitet.

Rektorn berättade att trivselenkäten visade att de flesta upplevde att pojkar och flickor behandlas likadant. Dock upplevde flera pojkar att de inte behandlas likadant jämfört med flickorna. Många upplevde också att pojkar och flickor i alla åldrar kan leka med varandra. Trivselenkäten tar även upp att användandet av könsord, såsom ”vittu” och ”homo”, är väldigt vanligt, speciellt på de högre årskurserna.

Skolan listar upp vilka åtgärder som tas för att se till att alla behandlas jämlikt och upplever att de får lika mycket uppmärksamhet i skolan. Som åtgärder listas bland annat diskussioner i klassen gällande kränkande handlingar samt att lärare i sin klass ska uppmuntra sina elever att ta lika mycket plats. Specifikare åtgärdes än så beskrivs inte.

5.1.2 Forskningens sampel

Jag valde åk 5 och 6 eftersom jag ville veta vad lågstadieelever hade för tankar, samtidigt som jag ville att de skulle vara så pass gamla att frågorna inte skulle vara för svåra och deras identitetsutveckling ganska fastsatt. För att rekrytera deltagare för avhandlingen gick jag till skolans klasser med elever i åk 5 och 6 och gav en kort introduktion av avhandlingens innehåll och syfte. Eleverna fick fritt ställa frågor och efter det delade jag ut informationsbrev (bilaga 2) samt samtyckesblanketter (bilaga 3) som eleverna skulle ta hem till sina föräldrar. Jag påminde eleverna om att deltagande var frivilligt och att intervjuerna skedde individuellt med

mig och under skoltid. Under de kommande dagarna samlade klassernas lärare in underskrivna samtyckesblanketter som eleverna hämtade tillbaka och dessa blanketter gavs vidare till mig. Efter det ordnades intervjuerna i tur och ordning i skolan under skoltid, i biblioteket eller i tomma klassrum. Intervjuerna bandades in med dator och telefon, och jag bad eleverna om muntligt tillstånd och påminde dem att de fick avsluta närhelst de ville.

18 elever deltog på intervjuerna. Av dessa identifierade sig 12 som flickor och 6 som pojkar. Ingen elev identifierade sig som icke-binär eller trans. 9 elever gick på årskurs 5 och 9 elever på årskurs 6. Intervjuerna tog 10-20 minuter per man och utfördes under skoltid.

5.1.3 Datainsamlingsmetod

Intervjun är en möjlighet att få en inblick i personers subjektiva, upplevda tankar och kunskap. Man kan se på informationen som samlas ihop under en intervju från två perspektiv: som en resurs som reflekterar deltagarens personliga verklighet också utanför intervjun eller som ett tema som reflekterar den realitet som existerar mellan intervjuaren och den som intervjuas. Det andra perspektivet kritiserar eftersom interaktionen som sker mellan intervjuaren och den som intervjuas påverkas av talarna när de styr av den sociala interaktionens normer. Man kan helt enkelt aldrig se på interaktionen ut ur sin kontext. (Seale, 2008.) Därmed utgår jag ifrån att intervjun reflekterar deltagarens verklighet också utanför intervjun.

Jag intervjuade elever om deras upplevelser av sin könsidentitet och deras stereotyper, se bilaga 1 för intervjufrågorna. Denna kvalitativa metod är passande när man vill dyka ner i deltagares personliga tankar och upplevelser. Enkelt sagt handlar intervjuer om två okända personer som träffas. Den ena ställer frågor till den andra som svarar på dem så gott hen kan. Seale (2008) framhäver att intervjuaren inte ska fundera på om frågorna är för ledande, utan hen ska bara komma igång med diskussionen med den som blir intervjuad.

För att kunna genomföra sin intervju måste man ha frivilliga deltagare. Detta kräver fyra saker: en deltagare som har kunskap om temat, deltagare med olika perspektiv, testandet av uppkommande teman med nya deltagare samt att välja deltagare för att utöka resultatet. Att uppnå dessa krav är dock inte alltid lyckat eftersom rekrytering oftast sker på en gång samt att deltagarna rekryteras slumpmässigt. Detta innebär att forskaren måste göra sitt bästa att rekrytera deltagare med varierande perspektiv, samt att dela med sig av sina metoder att rekrytera deltagare. (Seale, 2008.)

När man har lyckats rekrytera sina deltagare måste man fundera på sina frågor. En del använder sig av ett noggrant schema medan andra bara har en lista på frågor. Frågorna ska ha en grund i teori och tidigare forskning samt vad forskaren tror att kan vara viktigt. Man ska

också vara förberedd på att frågorna ändras under insamlingens gång. Dock är man inte tvungen att alls använda de frågor man förberett; ibland måste man bara följa deltagarens tankar och diskutera det som känns viktigt för dem gällande temat. Detta ger forskaren möjlighet att samla varierande data. (Seale, 2008.)

Som forskare är det viktigt att man är medveten om utrymmets betydelse för intervjun. Speciellt när det gäller teman som är personliga och intima kan det ha en stor inverkan på deltagaren ifall man diskuterar tillsammans med andra eller på en offentlig plats. Diskussioner om könsidentiteten kan för många barn vara svårt att tala ärligt om ifall de vet att vännerna lyssnar eller ifall de är på en okänd plats. Därmed utförde jag intervjuerna i skolan, där de känner sig bekväma, och i tomma rum där de kunde tala fritt utan att behöva avslöja intima tankar åt sina vänner. Seale (2008) tar upp att platsen kan påverka personen och intervjun. Man vill kunna tala i lugn och ro. Ifall man inte har möjlighet till ett sådant utrymme kan det vara viktigt att notera vilken effekt utrymmet har på deltagaren och diskussionen. När man börjar intervjun kan det vara bra att ha en bandspelare. Det rekommenderas att man i början av intervjun alltid frågar om lov att banda in intervjun, samt frågar deltagaren ifall hen vill påminnas om intervjuens tema och forskningens syfte. När man gått igenom dessa steg har det skapats en viss atmosfär för intervjun. Man måste vara medveten om effekten en bandspelare kan ha på deltagaren. Vissa ignorerar den medan andra kan känna sig nervösa att tala eftersom de vet att allt de säger sparas. Detta är också en fråga om förtroende. Deltagaren måste lita på att forskaren inte använder informationen fel. I början av varje intervju bad jag om lov att få banda in vår diskussion och fick lov av alla deltagare. Jag bandade in våra samtal både på min bärbara dator och på min telefon. Min upplevelse var att eleverna snabbt glömde bort att samtalet bandades in eftersom både telefonen och datorn inte var något spännande i sig. Jag höll inte i någondera utan ignorerade båda apparaterna under intervjuerna så deltagarna ignorerade dem också. På det hela taget var intervjuerna relativt avslappnade.

Dessutom finns det två viktiga ideal i intervjun: samband (eng. rapport) och neutralitet. Samband handlar om att man ska uppnå ett så naturligt och avslappnat förhållande mellan deltagare och forskare som möjligt. Ju bekvämare deltagaren känner sig, desto lättare talar de med forskaren. Forskarens neutralitet ses antingen som en nödvändighet för att minska fördomar, eller som något dåligt när deltagaren bara ses på som ett forskningsobjekt. Intervjuaren måste kunna vara på samma nivå som den som intervjuas, två människor som talar med varandra. Ett tredje perspektiv framhäver att det är omöjligt för forskaren att vara neutral eftersom hen alltid är aktiv och styr intervjun. Seale (2008) framhäver igen att man inte ska bli och fundera på ifall man ställer för ledande frågor eller om man är objektiv eller inte, utan det

viktiga är att man kommer igång med interaktionen med personen man har framför sig, och erbjuda egna tankar och upplevelser ifall det känns relevant. Ifall man delar med sig av sina erfarenheter i samband med deltagarens tankar visar man att man lyssnar och verkligen förstår det som hen säger. (Seale, 2008.) Jag är personligen väldigt passionerad och öppen om mitt forskningstema och var väldigt villig att dela med mig av mina egna erfarenheter. Dock såg jag också till att fokusera på deltagarens diskussion eftersom det var deras tankar jag var intresserad av, inte mina egna. Seale (2008) avslutar med att framhäva problemet med att intervjua utan att observera. Det är väldigt svårt att förstå människors upplevelser utan att se dem själv i sin kontext. (Seale, 2008.) Detta innebär att min avhandling saknar en del när jag inte utförde observationer, men intervjuerna gav mig ändå en insikt i det barn upplever som viktigt.

Det finns tre olika slags intervjuer: strukturerade, semi-strukturerade och ostrukturerade. Semi-strukturerade intervjuer fungerar bra på egen hand, utan andra tilläggsmetoder. Där har man bestämt vissa frågor på förhand, men ordningen är inte viktig, och frågor kan lämnas bort eller läggas till under intervjuens gång beroende på vart diskussionen leder. (Banister, Bunn & Burman, 2012.) Därför använde jag mig av semi-strukturerade intervjuer i min forskning, för att kunna hålla mig till mitt tema utan att tvinga deltagarna att svara på vissa frågor utan låta dem berätta det som känns viktigt.

5.1.4 Data-analysmetod

Det insamlade materialet analyserades med tematisk analys. Tematisk analys strävar efter att identifiera gemensamma teman i en intervju eller inom flera intervjuer, men ger endast kvalitativa, detaljerade analyser. (Vaismoradi, Turunen & Bondas, 2013.)

Braun och Clarke (2006) definierar tematisk analys som ”en metod för att identifiera, analysera och rapportera mönster (teman) i data” (s. 79, egen översättning). Det används väldigt ofta, men på väldigt varierande sätt, och det saknas tydliga regler för hur det ska utföras, vilket forskarna försöker rätta till. De framhäver att de teman som framgår i analysen inte bara fanns där för forskaren att hitta, utan det är forskaren som aktivt skapar dem. Ett tema eller ett mönster innebär någonting viktigt i materialet som har ett samband med forskningsfrågorna och uppkommer som ett mönster. I kvalitativ forskning finns det inget rakt svar på hur stort ett mönster ska vara för att det ska kallas ett tema, utan det är upp till forskaren att besluta om saken. Teman kan väljas antingen induktivt (datastyrt) eller deduktivt (teoristyt). När man analyserar deduktivt försöker man lägga in informationen i en teoretisk referensram. När man analyserar induktivt utgår man ifrån det insamlade materialet.

Tematisk analys kan delas in i flera steg. Det första steget är att börja söka efter och identifiera mönster i materialet, vilket kan ske redan när det samlas in. Braun och Clarke (2006) identifierar sex steg i tematisk analys:

1. Man bekantar sig med sin data, läser igenom den och skriver ner initiala idéer och tankar man får. Det är viktigt att man gör detta noggrant eftersom hela analysen vilar på detta steg. När man arbetar med intervjuer krävs det att dessa transkriberas, vilket tar mycket tid men är ett bra sätt att bekanta sig med informationen. I den här forskningen transkriberades intervjuerna med fokus på orden som eleverna använde, inte mindre pauser i deras beskrivningar eller tonfall.
2. Man kodifierar systematisk intressanta delar av data och samlar relevanta extrakt till varje kod. Dessa koder är mycket enkla element, till exempel "binder en hobby med ett kön" eller "uttrycker en stereotyp." Efter transkriberingen plockades intressanta citat ur materialet och delades in i olika grupper.
3. Man söker efter teman och mönster och samlar ihop relevant data för varje tema. Detta steg kräver att man tar ett steg tillbaka från detaljer i det förra steget, och börjar sortera koderna för att se ifall man identifierar några bredare teman i dem. Efter det söker man efter samband mellan koderna och temana. Materialet bildade en helhet som delades in i större grupper, och citat som stödde dessa grupper plockades ut.
4. Man går igenom de teman man identifierat och ser ifall de stämmer överens med de koder man hittat, och med hela det insamlade materialet. Under detta steg ska man vara förberedd på förändringar i sina teman när man märker sådana som inte fungerar eller som inte har tillräckligt mycket data. Först ska man granska att koderna stämmer överens med varandra och med det överhängande temat, sedan kan man granska hela data och se att temana stämmer överens med varandra och ger en bild av hela materialet. Grupperna förändrades en aning under detta skede, vissa grupper sattes ihop medan andra separerades. Till exempel ett tema benämnt "skillnader i beteende" togs bort som ett eget tema och lades till under "könsidentitet" eftersom det var för litet på egen hand men gav en insikt i hur eleverna upplevde sin könsidentitet.
5. Temana namnges och definieras, samtidigt som man går igenom dem hela tiden och analyserar dem. I detta steg är det viktigt att man förstår vad det viktiga i detta tema är istället för att bara skriva om det som uppkommit i koderna. Man måste analysera varje tema för sig självt och som en del av hela materialet. Samtidigt ska man identifiera underteman, ifall sådana finns. Grupperingarna som uppstått namngavs och vissa

mindre teman grupperades som underteman. Samtidigt analyserades materialet på nytt för att plocka ut det viktigaste delarna ur dem för analys.

6. Till sist analyserar man temana medan man rapporterar och väljer ut relevanta extrakt och sammanbinder diskussionen med tidigare litteratur och forskningsfrågorna. Det är viktigt att rapporten är tydlig och koncis samt att den övertygar läsaren om analysens validitet. Man ska visa tydliga exempel som visar det viktiga i ett tema, samtidigt som det inte är för komplext. Samtidigt ska man framföra sina argument. (Braun & Clarke, 2006.) I denna studies sista skede beskrevs temana i avhandlingens resultat. Temana sammanbands inte med forskning eftersom detta behandlades i ett skilt kapitel, diskussionen. I resultatdelen analyserades temana samtidigt som viktiga citat lyftes upp för att stödja analysen.

Fastän tematisk analys är en relativt strukturerad och tydlig analysmetod finns det ändå vissa risker som kan resultera i en dålig analys. Den första risken är att man inte gör en analys överhuvudtaget, utan bara skriver det som har sagts utan att gå djupare in på vad det kan betyda. En annan risk är att använda intervjufrågorna som teman, eller att temana inte fungerar i analysen, antingen för att de överlappar varandra eller för att de inte är konsekventa. Det är också viktigt att de argument man för fram stämmer överens med det data man visar. För en bra tematisk analys är det viktigt att man bland annat ger varje del av data lika mycket uppmärksamhet, att temana jämförs med varandra och kontrolleras med hela materialet och att analysen visar en tydlig berättelse om data och forskningens ämne. (Braun & Clarke, 2006.)

Med den tematisk analysen togs tre huvudteman i materialet fram: *könsidentitet*, *stereotyper* samt *skolans ansvar*. Temana ”stereotyper” samt ”skolans ansvar” delades sedan in i mindre teman.

Temat ”stereotyper” delades in i tre underteman.

1. Elevernas stereotyper
2. Frihet att välja själv
3. Inte jag, utan alla andra

Temat ”skolans ansvar” delades in i fyra underteman.

1. Lärarens roll
2. Obehag vid tanken att bli benämnd vid fel kön
3. Lärares olikabehandling av flickor och pojkar
4. Jämställdhet i skolan

5.1.5 Forskningsetiska frågor

När man forskar är det viktigt att man är medveten om forskningsetiska frågor för att inte orsaka skada till dem som deltar i forskningen, och för att få tillförlitliga svar. Barn är dessutom i en lägre maktposition och därmed ännu mera sårbara, vilket kräver extra medvetenhet och åtgärder av forskaren.

Forskningsetiska delegationen (TENK) (2019) har publicerat anvisningar i hur man som forskare ska förfara i humanforskning. Man har en skyldighet att följa anvisningarna och även reglerna för god vetenskaplig praxis. TENK definierar två etiska principer man ska följa inom forskning som speciellt berör denna studie:

1. *Respekt för människors värde och självbestämmanderätt.* Denna princip innebär att alla deltagare ska frivilligt delta i forskningen, ingen kan tvingas till det. Detta innebär även att forskningsdeltagaren alltid kan avbryta sitt deltagande när som helst, utan att behöva ange någon orsak. För barn är denna princip något man måste vara känslig med, eftersom de är i en lägre maktposition än vuxna. Dessutom räcker det inte med barns samtycke, utan ett barn under 15 måste även ha sin vårdnadshavares samtycke. Som forskare kan man dock inte helt utgå ifrån vårdnadshavarens samtycke, utan även tydligt be om barnets samtycke också. Forskaren ska spara det skriftliga eller muntliga samtycke hen har fått. Jag bad om deltagarnas målsmäns tillåtelse att intervjua dem, eftersom de var under 15 år. Dessutom bad jag skilt deltagarna muntligt om tillåtelse att intervjua dem och påminde dem att de kunde avbryta när de ville.
2. *Undvikande av risker eller skador för forskningsdeltagaren.* Forskare vill ibland forska i ämnen som kan vara svåra att diskutera för deltagaren, så man måste vara medveten om den ångest eller andra risker man kan utsätta deltagaren för och undvika dem så långt som bara möjligt. Under intervjuerna var jag beredd på att avbryta ifall deltagarna verkade må dåligt, eller ifall de gav en bild av att de inte ville vara där mera, i och med avhandlingens känsliga och intima tema. Jag lade ett stort fokus på elevernas kroppsspråk och påminde alla att de kunde låta bli att svara på en fråga, vilket några gjorde. Efter intervjuerna sade jag åt deltagarna att de kunde kontakta mig när som helst ifall de undrade något eller skulle vilja prata mera.

TENK framhäver även deltagarens rätt att få veta vad forskningen handlar om samt behandlingen av deltagarens personuppgifter. För barn kan det vara viktigt att beskriva tydligt vad man ber av dem, om det är intervjuer eller skrivuppgifter som det handlar om. All

information som ges till deltagaren måste vara på ett språk som deltagaren förstår, för mindre barn innebär det att informationen är på en sådan nivå som barnet själv är på.

Ifall man under forskningens gång samlar in deltagarens personuppgifter måste det vara motiverat. Uppgifterna måste behandlas och sparas ändamålsenligt och enligt lagstiftningen. Forskningen ska även vara tydligt planerad före datainsamlingen och personuppgifternas insamlingssyfte ska vara välmotiverat. Personuppgifterna får aldrig delas med någon som inte har en relevant orsak att ha tillgång till dem. Efter att uppgifternas syfte har uppfyllts, ska de genast raderas. Forskningsdeltagaren ska informeras om insamlingen av personuppgifterna och deras användning på ett naturligt sätt som de förstår och de ska kunna komma åt uppgifterna när som helst under forskningens gång.

Vid publikation av forskningen ska man beskydda deltagarens anonymitet. Namn kan publiceras ifall man fått samtycke till det. I varje fall ska deltagaren inte lovas mera än vad som kan ges. Ifall den personliga integriteten inte kan upprätthållas i publikationen kan man inte lova det. För att bevara anonymiteten kan man helt enkelt låta bli att nämna namn ifall det inte är relevant för läsaren att veta att man talar om en viss deltagare. (TENK, 2019.)

I min forskning förband jag mig till att följa dessa anvisningar. Jag ansökte om forskningslov av kommunen. Under intervjuens gång diskuterade jag med dem på en nivå som de förstod, och gjorde det tydligt för dem att de kunde avsluta intervjun när de ville och låta bli att svara på en fråga. När jag samlade in personuppgifter var det på mitt ansvar att de behandlades rätt, och deltagarna hade rätt till att veta vad jag samlade in och vad jag gjorde med det. I och med avhandlingens känsliga tema fokuserade jag på deltagarnas välmående och kroppsspråk under intervjuerna för att undvika skador.

6 Forskningsresultat och tolkning av resultaten

Nedan följer en beskrivning av huvudteman samt deras underteman som framkom av materialet. Först beskrivs deltagarnas upplevelser av sin könsidentitet, sedan följer en genomgång av ”stereotyper” samt dess underteman. Sist kommer en beskrivning av ”skolans ansvar” och dess underteman.

6.1 Könsidentitet

Könsidentitet kan vara ett känsligt och intimt ämne för många att diskutera. I mina intervjuer deltog ingen elev som identifierade sig som trans, icke-binär, eller en annan könsidentitet som inte är cis. Dock finns möjligheten att någon sådan elev deltog, men helt enkelt inte vågade berätta exakt hur hen kände.

Alla elever som identifierade sitt kön och/eller könsidentitet som antingen flicka eller pojke upplevde sig varken osäkra eller missnöjda med sitt kön. Vissa upplevde inte heller att det spelade någon roll vilket kön de hade. För de flesta var kroppen en av de största orsakerna till hur de identifierade sig, men vissa beskrev helt enkelt att de kände sig som flickor eller pojkar, och därmed identifierade sig på det sättet. Ingen beskrev en känsla av könsdysfori, eller att deras kropp inte skulle ha passat ihop med deras könsidentitet.

Vissa elever upplevde att det i vissa situationer skulle vara bättre att vara andra könet, som när en flicka måste göra kvinnors armhävningar, det vill säga en lättare version av vanliga armhävningar, fastän hon skulle ha velat göra de vanliga, och mera utmanande armhävningarna, men uppmanades att göra de lättare eftersom hon är flicka. En pojke upplevde ibland att det i bråksituationer skulle vara bättre att vara en flicka:

Victoria: ”Kommer du på en situation när du hellre skulle vilja vara en flicka?”

”Nåå nångång fast i gräl för att då pojkar är just lite mer aggressivare än flickor.”

Victoria: ”Så de skulle inte bli lika bråkigt om du var flicka?”

”Jo” (elev i åk 5).

Dessa tillfällen var dock endast specifika situationer, och ingen elev upplevde att hens hela liv skulle vara bättre ifall eleven var av det andra könet, utan det handlade mera om ett visst tillfälle.

Många elevers fokus på kroppen som riktgivande i sin könsidentitet ger också en bild av hur svårt det kan vara för transbarn att vara sig själva. Ifall man alltid utgår ifrån kroppen när

man träffar någon kan det lätt leda till att man benämner någon med fel kön, eller att barn lär sig att man ska ha en viss kropp för att kunna vara en flicka eller pojke. En elev i åk 6 uttryckte det såhär:

”Joo nu finns de att pojkar brukar kanske vara längre kanske liksom större muskler eller sådär och man brukar nog se om de är en flicka eller pojke.”

Denna bild leder genast till att många förknippar fysiska attribut som större muskler eller längd med att vara pojke. En elev i åk 5 uttryckte också att man ”ser på kroppen” vilket kön man är.

När elever blev frågade om vad det innebar att vara det kön de uttryckt att de var, utgick några ifrån att väldigt vardagliga saker som de gjorde eller tyckte om var bundet till deras könsidentitet, som umgänge med vänner eller sociala medier.

Victoria: ”Vad innebär det att vara pojke?”

”Man är ganska mycket med sina vänner eller så, man använder sociala medier”

(elev i åk 6).

Många upplevde att de hade svårt att komma på vad det andra könet tyckte om och hade svårt att identifiera sig med dem. Några sade också att fastän de inte visste vad det andra könet tyckte om eller gjorde på fritiden så var det säkert annorlunda än vad de själva gjorde på fritiden.

”Ja brukar me mina kompisar sådär dansa och skratta och kanske spela någån spel eller sådär och alltså ja är ju int en pojke så ja vet int hu dom gör men ja sku på något sätt tänka mig att dom gör lite annorlunda saker” (elev i åk 5).

Detta visar på att för vissa elever betraktas könen som en stor del av identiteten, och det syns också en ganska stark dikotomi mellan könen.

Väldigt få elever hade träffat eller kände människor som avgår från den binära könsidentiteten. Dock visade många en öppen och liberal attityd till andra könsidentiteter än flicka och pojke. Alla var av den åsikten att man inte måste välja kön, det vill säga att man får vara både flicka och pojke, eller ingendera, och alla tyckte också att man får välja ett annat kön än det kön man fötts med. En elev kände ett barn som identifierade sig som trans, och beskrev sina upplevelser:

”Nå ja tycker de är ganska kiva att höra allt dom ha måsta gå igenom för att känna sig som dom vill, känna sig och int alltid bli diskriminerade som dom oftast blir så liksom ja tycker de är ganska roligt att höra hu dom ha gått igenom deras egna cycle på det sättet för att bli glad me sin kropp och så”(elev i åk 5).

Detta tyder på att man får en helt annan inblick i vad barn tvingas genomgå om de inte följer normen eller de binära synsättet som genomstrålar samhället ifall man verkligen träffar dessa barn och får höra deras upplevelser. Citatet visar också att barn möjligen upplever det som positivt att veta mera om andra barns upplevelser i livet, fastän dessa upplevelser är negativa, och tyder på ganska djupgående insikt i könsuppfattning och att barn i denna ålder kan analysera andra barns upplevelser fastän de skiljer sig mycket från deras egna. Dock kom detta fram endast hos en elev.

En flicka i åk 6 identifierade sig som en ”tomboy” när hon frågades om sin könsidentitet:

”Ööh, nå, ja känner mig kanske mera som en flicka men ja är mera såndä tomboy ish, int tycker om sådä flickkläder.”

Victoria: ”Vad tycker du om som gör det till tomboy?”

”Nå, ja tycker om, mera pojkläde, ja tycker mera om sport, och sportkläder och sånt”

Detta ord användes för att skilja sig från ”andra flickor” det vill säga sådana som ser ut som flickor eller tycker om ”flickiga” saker. Tomboy används för att beskriva flickor som maskulina eller intresserade av saker som ofta pojkar är intresserade av. En annan elev i åk 6 upplevde också att hon tycker om saker som annars uppfattades som ”pojkgiga”, såsom skateboarding, men hon kallade sig inte för en tomboy.

6.2 Stereotyper

Under intervjuerna beskrev eleverna olika slags stereotyper de upplevt och hade tankar om. De berättade även om vilka attityder de hade om dessa stereotypa uppfattningar och vilken inverkan de hade på deras liv.

6.2.1 Elevernas stereotyper

På många sätt var eleverna mycket liberala när det gällde stereotyper. Ingen hade väldigt starka åsikter eller känslor om hur exakt pojkar och flickor ska vara eller bete sig. Dock framgick det ur intervjuerna att många saker i elevernas vardag ändå var tydligt könsindelade. Nedan följer en tabell av det eleverna upplevde som ”pojkgigt” eller ”flickigt”. Många delar hade med utseende på något sätt att göra. Det är ”pojkgigt” att vara lång, muskulös eller ha kort hår, samt lösa kläder, och färgerna grönt och svart upplevdes som pojkgiga. Å andra sidan sågs det som ”flickigt” att klä sig i fina kläder, sminka sig och ha långt hår. Vissa av dessa egenskaper är direkta motsatser och visar på en viss könsdikotomi. Pojkar har kort hår – flickor har långt hår, pojkar klär sig slarvigt – flickor klär sig bra. När det gällde beteendemässiga egenskaper sågs det som ”pojkgigt” att vara busig i skolan, aggressiv eller att brottas, ibland till och med vara elak, medan det är ”flickigt” att vara nästan raka motsatsen, det vill säga snäll, tyst och duktig i skolan, lydig och hjälpsam.

Tabell 1. Elevernas upplevelser av vad som är ”pojkgigt” eller ”flickigt”.

Pojkgigt	Flickigt
Att sporta, vara atletisk	Se på film
Ha kort hår	Använda smink
Att brottas	Ha långt hår
Styrka och muskler	Klänningar, kjolar, crop tops
Tv-spel, teknologi	Balet, dans, ridning
Aggressivitet, våldsamhet	Bakning
Skateboarding	Satsa på utseende, ha fina kläder
Att vara busig, hamna i trubbel, högljudd	Satsa på skolan
Huppare, lösa kläder, inte fina kläder	Att vara tyst
Färgerna svart, blått, grönt	Färgen pink
Att tycka om spännande böcker	Att tycka om häst- och djurböcker
Elak och vild	Att vara mogen eller bete sig bra
Starka åsikter	Att vara snäll, lugn eller lydig
Måste vara coola	Att vara hjälpsam

Under intervjuerna uppkom även andra skillnader mellan pojkar och flickor. Eleverna beskrev många gånger ett starkare motstånd för pojkar att bryta mot de rådande normerna än för

flickorna. Några elever beskrev också hur pojkarna styrde mera, att det ofta handlade om pojkars reaktioner som visade vad som var okej och vad som inte var det.

"Joo, men där liksom blir som säkert sådä att om nån (en pojke) gör någån som dom ser som en flickhobby så blir dom retade och tycker de är dumt."

Victoria: "Du tycker om pojkiga saker, blir du retad?"

"Nä, och de tycker ja att är dumt, flickor får tycka om pojksaker men pojkar får inte tycka om flicksaker" (elev i åk 6).

Bland annat ansåg vissa elever att pojkar antingen skulle reta andra eller själva bli retade ifall de avgick från normen, eller att det var troligare att pojkar skulle skratta åt någon som bröt mot normen, till exempel om en annan pojke skulle komma till skolan med kjol. Elever upplevde att flickor inte skulle reagera på normbrytning på samma sätt.

Vissa elever beskrev även att pojkarna var noggranna med att inte leka med flickor, och att pojkarna utestängde flickor ur sina lekar.

Victoria: "Vad skulle du få göra (om du var pojke)?"

"Nåå, till exempel fast nån kiva lek som pojkarna leker så dom, pojkarna, brukar int ta flickorna med i leken för att dom tycker att flickorna är så långsamma eller dåliga på sport eller va de nu är och sen tycker ja nångång om, ja tycker om dendär leken om ja sku vara en pojke så sku ja kunna vara med i deras lek" (elev i åk 6).

Under längre intervjuer uppkom även motsägelser när man grävde lite djupare i det eleverna svarade. En elev hade tidigare ansett att det inte fanns regler om hur pojkar eller flickor fick vara, men när jag frågade vissa uppföljningsfrågor medgav eleven att det nog fanns vissa implicita regler, speciellt för pojkar. Man får inte vara feg, man får inte tycka om ljusrött och man får inte ha smink.

"Nå dom får int nå de är nu mest ganska mycket i vår klass att man får int vara feg man ska alltid våga och just såna saker, int vet ja."

"De känns just som de får int tycka om pinka färger, vet du, tycka om barbien eller de är kanske mera när man är liten men man får int ha smink" (elev i åk 6).

Vissa upplevde sen igen att det på många sätt kunde vara svårare att vara en flicka. En elev tyckte att pojkar inte blir lika mycket retade gällande deras utseende. Eleven upplevde att det var viktigt för flickor att de såg bra ut, och de som inte gjorde det blev retade eller mobbade för sitt utseende.

Victoria: "Vad innebär det att vara flicka?"

"Nå, sådär att man får kanske ta sådär ganska hårda ord av pojkar. Nå, till exempel att man är tjock eller ful eller så"

Victoria: "Varför skulle det vara bättre att vara en pojke?"

"Nå för att dom brukar int bli så retade." (elev i åk 6).

Här är det viktigt att lärare är lyhörda i klassen och kan ingripa genast när stereotypa uppfattningar leder till mobbning eller illa behandling av andra.

Å andra sidan visade många elever på mycket svaga eller icke-existerade reaktioner på olika slags normbrytning. När elever gavs exempel på olika sorters beteenden som bröt mot de normer de tidigare nämnt, som att pojkar inte får tycka om pink färg eller att dansa, beskrev vissa en sorts nyfikenhet för den som bryter mot normen, med de flesta ansåg att de inte skulle ha någon reaktion alls, eller på något sätt agera uppmuntrande. Normbrytning var för dem helt enkelt ingenting spännande eller banbrytande, utan en del av varje persons individuella frihet.

"Vet du alla får tycka om vad som helst, liksom att om nån pojke sku komma fram till mig att "jag dansar balett" så jag sku int säga nånting, att de sku vara kiva liksom, jag sku int bry mig, ja sku bara heja på honom, och jag har en kompis som är pojke och har gymnastik och han har fyra fem gånger i veckan träningar och ja tycker de är jättekiva!" (elev i åk 5).

Många elever beskrev även ett starkt motstånd mot vissa stereotyper, eller mot tanken att man måste bete sig på ett visst sätt eller tycka om vissa saker på grund av sitt kön. De upplevde att dessa normer var ett hinder för den personliga friheten. Några upplevde stereotyperna som orättvisa eller tråkiga eftersom det hindrade vissa från att tycka om det de ville. En elev uttryckte sig såhär:

"De är ganska offensive (kränkande) stereotyper till exempel att flickor ska tycka om pink och att flickor ska ha långt hår och att flickor ska vara snälla, rara så här

och sen att pojkar ska klä sig mörkt och bara såhär, de är ju egentligen offensivt på de sättet just för att flickor får tycka om vilket färg de vill, dom får bete sig hur dom vill, dom får ha hordana kläder som helst samma som pojkar får vara så som dom vill, att ja tycker att stereotyper borde int finnas om de int är såna som att pojkar ska få vara pojkar om dom vill, och flickor ska få vara flickor om dom vill, man ska få vara unisex om man sku villa de, de ska int finnas någån fel eller rätt på de sättet alls” (elev i åk 5).

Termen ”unisex” är ett intressant val av ord, kanske för elever som inte är bekanta med andra ord som icke-binär för att beskriva en person som varken är flicka eller pojke. Unisex är ett ord som ofta kommer upp bland kläder, som skjortor eller skor som betraktas som ”unisex” eftersom de inte riktar sig till specifikt pojkar eller flickor eller för att de anses passa på både pojkar eller flickor. Detta är för många barn det enda ord de har för att beskriva någon som varken ”pojktigt” eller ”flickigt”.

Fastän eleverna nämnde flera saker som antingen ”flickiga” eller ”pojktiga”, allt från klädstil till hobbyer, visade de även en stark medvetenhet om att dessa stereotypa uppfattningar var just det, generaliseringar. När de nämnde att flickor ofta har långt hår gjorde många sig besväret att framhäva att denna skillnad inte gällde alla.

”Nå, egentligen, nå kanske dom flesta flickor har långt hår, men int alla, dom har olika kläder också, alla har int kjol eller så, dom har kanske, många använder smink, många int” (elev i åk 5).

”Pojkar har ganska mycket fotboll, liksom mycket träning och flickorna har ofta dans eller gymnastik eller de finns såklart också flickor som har fotboll och de finns pojkar som har gymnastik eller dans men jaa så vet du ibland bara märker man att de är fler flickor på scenen eller nå sånt där” (elev i åk 5).

Fastän eleverna var medvetna om att vissa saker anses ”pojktiga” eller ”flickiga” var många ändå av den åsikten att man inte måste följa dessa stereotypa uppfattningar, utan att det bara handlar om generaliseringar. Många framhävde också speciellt individens rätt till att välja själv.

6.2.2 Frihet att välja själv

Gång på gång uttryckte eleverna starka åsikter om fri vilja. Alla ska få klä sig hur man vill, oavsett kön, alla ska få använda mejk, oavsett kön, och alla ska få delta i vilken hobby man vill, oavsett kön. Stereotypa uppfattningar handlar endast om generaliseringar, och ifall man inte följer dem ska man inte bestraffas för det.

"...om en pojke vill tycka om rosa till exempel och en flicka vill tycka om svart eller blått, vilket egentligen är lite fel, flickor får tycka om vad som helst, då får de ju tycka om de, färger borde int basera på de du tycker och liksom att om du är en pojke och du tycker om kjolar, ha kjolar på, ja förstår att vissa människor tycker att de är helt fel om du föds som en pojke ska du vara en pojke men om du tycker om att ha såna här kläder och tycker du om att dansa och så, så då får du ju tycka om de, de finns inget rätt eller fel, de är liksom upp till dig!" (elev i åk 5).

Eleverna var medvetna om att stereotypa uppfattningar upprätthöll vissa beteenden som mera önskvärda för flickor och pojkar, men vissa insåg modet som behövs för att därmed bryta mot dessa regler. Därför ansåg några att de skulle vilja uppmuntra den som vågar göra som hen vill, fastän det bryter mot normen.

Victoria: "Vad skulle hända om en pojke skulle komma till skolan och ha smink på sig, hur skulle du reagera?"

"Nå ja sku tycka att de är ganska modigt och ja sku supporta (stödja) det" (elev i åk 6).

6.2.3 Inte jag, utan alla andra

Ett intressant tema som framkom under intervjuerna var ett sätt att tänka om sig själv och andra. Många elever uttryckte en så kallad "inte jag, utan alla andra" tankesätt, det vill säga de uttryckte att de själva inte skulle reagera på barn som bryter mot normen, men att andra nog skulle göra det, till exempel andra barn på deras klass. Dock ansåg många ändå att deras nära vänner troligen tycker på samma sätt som de. Sådär svarade två elever om hur andra i klassen skulle reagera på en pojke i smink:

”Mina kompisar så dom sku nu kanske reagera lite mera som jag (neutralt) men resten av klassen sku kanske reagera lite annorlunda eller vissa elever kanske int på samma sätt” (elev i åk 5).

”Ja tror int att dom sku reagera så jättesnällt, dom sku kanske int säga någån till den personen men dom sku sen säga till sina kompisar att ”oj va han ser underlig ut, att int ska pojkar ha smink”” (elev i åk 6).

Detta synsätt väcker frågan ifall alla elever tänker på detta sätt, att ”jag är accepterande, men ingen annan är det” och ifall detta leder till ett visst grupptryck i klassen eller i skolan där man inte riktigt vågar vara sig själv för man tänker att ingen annan tänker som en själv. Det var intressant att även flera av pojkarna, som annars ansågs vara de som upprätthåll normerna starkare, upplevde att de inte skulle reagera på andra barn som avviker från normen. Dock finns förstås risken också att deltagarna i studien var sådana som möjligen är intresserade av temat som studien handlar om och därmed kanske också har annorlunda åsikter än resten av klassen.

6.3 Skolans ansvar

Under intervjuerna tillfrågades eleverna om skolans stämning, om deras lärares attityder till könsroller och könsidentiteter samt hur lärare kan arbeta för att öka jämställdheten och skapa en skola där alla kan vara sig själva, oavsett identitet eller könsuttryck. De flesta elever upplevde att skolan hade en bra stämning och att alla behandlades jämlikt.

6.3.1 Lärarens roll

Det fanns en stor tillit till lärarna i skolan, och eleverna upplevde att de kunde vara sig själva framför sina lärare. Ingen upplevde att en lärare skulle kommentera eller reagera ifall någon elev avgick från normen. Eleverna tillfrågades om hur lärare kan stödja dem i deras identitet och intressen för att alla kan känna sig bekväma i skolan. Deltagarna nämde bland annat allmänt stöd i form av uppmuntran, eller avstånd för att inte plocka ut en elev som avgår från normen. Det upplevdes som mycket viktigt att lärare tog upp och diskuterade kommentarer som retade eller talade illa om andra på grund av ens kön eller för att man inte betedde sig eller klädde sig som alla andra.

”Nåå till exempel om just nån kommer in med pojk- eller flickkläder och sen så skrattar nån åt den då så kan ju läraren säga till åt den andra och liksom prata om de att de int ska vara nån skillnad” (elev i åk 5).

Detta visar hur viktigt det är för lärare att vara närvarande och medveten om händelser i klassen och att man tar i kommentarer som attackerar elevers identitet och sätt att vara. Lärare som låter bli att reagera på skratt eller elaka kommentarer visar åt klassen att dessa är okej, och detta leder sedan till att elever som inte passar in i mängden inte känner att de kan bekvämt vara sig själva när de kommer till skolan, eftersom de lärt sig att de inte får det stöd de behöver från sin lärare. En annan elev upplevde det som viktigt hur lärare talade om kön och stereotyper. Lärare ska inte heller använda sig av uttryck som ”pojks- eller flickkläder” för att inte upprätthålla vissa stereotypa uppfattningar.

En elev upplevde att det nog är relativt viktigt att lärare säger att man inte får skratta åt andra, men att dessa uppmaningar inte skulle ha någon skillnad. Detta gällde specifikt pojkar, och elevens upplevelse att pojkar inte lyder oavsett vad lärare säger.

”Nå att lärare säger till och sen liksom han själv säger till att man får int skratta eller sådär men ja tror int att de kommer hjälpa så mycket.”

Victoria: ”Varför tror du det?”

”Nå för att pojkarna lyder int ändå fast man säger jättemånga gånger så gör man ändå de” (elev i åk 6).

Ifall pojkar lär sig att deras beteende inte har några konsekvenser, antingen för att läraren har en ”boys will be boys” attityd eller för att det helt enkelt blir för många tillsägelser så att lärare inte bryr sig mera leder det till att pojkar inte mera tror på konsekvenser. Ifall de tillåts ha makt över hurdan man får vara i skolan lär de sig att det är så som det ska vara, och denna attityd är svår att lära bort när den väl har satt sig. I skolan är det otroligt viktigt att diskutera både jämställdhet och hegemonisk maskulinitet på ett sätt som elever förstår. Både pojkar och flickor ska ha rätt att må bra i skolan, och detta kan inte uppnås ifall ett kön inte får samma konsekvenser som alla andra.

6.3.2 Lärares olikabehandling av flickor och pojkar

Fastän de flesta upplevde att skolan var jämställd upplevde flera elever, både pojkar och flickor, att lärare inte riktigt behandlade pojkar och flickor lika. Många upplevde att flickor hade mera

friheter och mera ansvar i klassen och i skolan. Dock insåg de flesta att detta ofta var eftersom flickorna visat att de klarar av ansvaret och kunde bete sig bättre än pojkarna. Flickor får sitta bredvid varandra i klassen, de får prata hur mycket de vill utan att läraren säger till, men så fort en pojke pratar utan muntur kommer lärarens ”tyst, tyst” (elev i åk 5). Detta upplevde många elever som ganska orättvist.

”Nää, ja tycker flickor får mycket mera ansvar. Ja tycker också att lärare kanske borde lita på lika jämnt att dom borde ge lika mycket ansvar för att om en lärare tycker att kanske flickor får mera ansvar än pojkar så säger ja nu int att de är en dålig sak men dom borde också ge pojkar lite mera frihet och liksom så att pojkarna kan också bli visa eller pojke, den kanske känner sig hur den vill så att den kan också bevisa att den kan och den vill också försöka” (elev i åk 5).

Det fanns även upplevelser att pojkar ofta fick skulden, även då det inte var deras fel. Läraren utgår ofta ifrån att det var en pojke som betett sig illa.

”Nå, nu är de nu ibland sådär att lärare är så van med att pojkarna är busiga, så ofta är de pojkarna som får skulden” (elev i åk 5).

Detta ledde också till att flera elever upplevde att flickor inte bara får mera frihet och ansvar i klassen, utan också mera uppmärksamhet. En elev upplevde att ”att man liksom bryr int sig, bryr sig int pojkar” (elev i åk 5). En annan elev upplevde att lärare var ”lite mer snälla åt flickor, kanske ibland, int vet ja” (elev i åk 6).

Så för många elever var det mycket lättare att vara en flicka i skolan. Om du var en flicka fick du aldrig skulden, lärare var alltid snälla och vänliga mot dig, och du fick ofta bryta mot mindre regler utan konsekvenser som de flesta pojkar helt säkert skulle ha fått. Dock upplevde inte alla att det är lättare att vara flicka. Som tidigare nämnt (kapitel 5.2) upplevde en flicka att det finns större krav på utseende om man är en flicka, och ifall man inte uppnår dessa krav utsätts man för mobbning eller ”hårda ord” av pojkarna (elev i åk 6). I tabell 1 räknas ”flickiga” och ”pojkgiga” egenskaper upp, och att ”satsa på utseende, ha fina kläder” ansågs vara flickigt. Detta leder dock till en stor press för flickor att alltid behöva se ut så som samhället upplever att ser bra ut, och ifall de inte gör det kan det leda till att man blir retad. En annan elev i åk 6 upplevde också att det inte ofta är pojkar som får skulden, utan tvärtom, om en flicka

avgår från normen genom att inte bete sig bra i klassen så får den flickan mycket argare reaktion från läraren.

”Nå ibland känns de som om om en pojke sku skrika någån så sku läraren bara va sådär de är bara pojkar men om en flicka sku säga någån så sku läraren vara sådär int vet ja att de sku vara på något sätt värre.”

Victoria: ”Menar du att läraren blir argare på pojkar än på flickor om man skriker?”

”Eller att läraren blir mera på flickor för att den är van vid att pojkar sku skrika”
(elev i åk 6).

6.3.3 Obehag vid tanken att bli benämnd vid fel kön

Alla elever som deltog i studien identifierade sig som cis, det vill säga, deras kropp stämde överens med deras könsidentitet, och de hade inga upplevelser av att de skulle vara ett annat kön än sitt biologiska kön, eller att de skulle vara icke-binära eller gender-fluid. Detta ledde till att när de blev frågade hur det skulle kännas att bli benämnd vid fel kön var deras första reaktion att ta det som ett misstag. För dem var det en självklarhet att de var pojkar eller flickor, det var tydligt på hur de klädde sig och hur de såg ut, och därmed skulle deras pronomen även vara helt självklara. På grund av detta upplevdes frågan som konstig. När man gick vidare med frågan, att läraren med flit benämnt dem vid fel kön, kanske enligt hur de klätt sig eller enligt hur de betett sig beskrevs många olika negativa känslor av att komma till skolan och umgås med en lärare som skulle behandla dem på det sättet. Elever berättade att de skulle vara ledsna, irriterade eller till och med rädda för att komma till skolan.

”Det sku kännas dåligt att vara i skolan, ja sku kanske vara sådär, krympa ihop, försöka ta så lite av hennes (lärarens) uppmärksamhet om hon betar sig sådär”
(elev i åk 5).

För någon som aldrig har blivit benämnd vid fel kön förut kan detta vara en främmande tanke, men flera av eleverna insåg hur obehagligt det skulle vara i skolan med en lärare som inte skulle respektera deras könsidentitet. Detta är situationen för en del som identifierar sig som trans eller icke-binär, och detta visar hur viktigt det är för lärare att ha ett bra förhållande med sina elever, så att de kan ha öppna diskussioner om identitet och pronomen. Det är också viktigt att man i klassen diskuterar pronomen och andra könsidentiteter än cis så att barn inser att det

finns människor som kanske varken är pojkar eller flickor, och så att dessa identiteter blir en del av vardagen och inte något som ska pekats ut.

6.3.4 Jämställdhet i skolan

När elever frågades om jämställdhet var nästan alla medvetna om att diskussioner om temat förts. De flesta upplevde att temat diskuterades tillräckligt, det vill säga en video här eller där, eller en diskussion under en lektion. För vissa elever upplevdes detta dock som för lite. Några elever tog upp att lärare ska ta tag i diskussioner om jämställdhet som uppkommer naturligt och föra dessa diskussioner vidare och utveckla dem. Det var viktigt för en del att temat diskuterades i klassen, men fokuset var specifikt på diskussion. En elev skulle gärna också ha sett på en video om temat, men mest diskuterat det mera (elev i åk 6). En annan elev upplevde att jämställdhet borde genomsyra hela skolan, och att temat borde diskuteras redan på de lägre årskurserna:

”Nå såklart tala om de (jämställdhet) i skolan och ta den bättre sidan fram av dehär och int att man ska lära sig att de är dåligt att vara annat kön än va man ha fötts till och om man sku tala om de i skolan, om alla sku känna till dehär, också tvåor och treor och att man sku få reda på hu dehär egentligen funkkar redan som ung så att man förstår de här resten av livet” (elev i åk 5).

En annan elev upplevde jämställdhet som ett viktigt tema och skulle absolut vilja diskutera det mera och allmänt lära sig mera:

”Joo ja sku nog tycka om de (att ta upp temat mera) fö ja tycker att de är själv viktigt ja liksom ha ganska stark åsikt om jämställdhet att ja sku villa att flickor sku få, eller att kvinnor sku få lika samma lön som män om de är samma jobb, ja ha nu hört att många kvinnor får mindre lön än män fast dom har samma jobb” (elev i åk 6).

En annan elev upplevde också att fastän man diskuterade jämställdhet och vikten av att få vara sig själv så kunde man ändå bli retad i klassen för att man gör någonting som man inte borde göra.

”Ja vet int, fö fast man ha sagt flera gånger att man kan vara sig själv så tycks de ändå vara i klassen att man retar nån om man till exempel gå nu med på dehär (intervjuerna) fö att X (annan elev som deltog på intervju) dom hade liksom, pojkarna sagt att int, int går han me och sen när han hade anmält eller så va de liksom att ”va, far du pårikit” och dom ville vara vitsa bort de” (elev i åk 6).

Jämställdhet är något man måste diskutera i skolan för att alla ska inse vilka normer som finns men att det är okej att bryta mot dem. Man måste inte bete sig på ett visst sätt bara för att man är flicka eller pojke, och man måste inte heller vara antingen en flicka eller en pojke. Denna utbildning är på skolans ansvar så länge eleverna går i skolan, och där har läraren en otroligt viktig roll. För elever är deras lärare en stödpelare i klassen, och ifall läraren upprätthåller stereotypa uppfattningar eller benämner elever med fel pronomen leder detta till att eleverna inte kan stödja sig på den läraren mera. Detta leder till att de känner sig otrygga i skolan, och identiteten och studierna lider. Det är också otroligt viktigt att lärare är medvetna om sina egna och andras stereotyper och reflekterar över dem så att man inte behandlar pojkar och flickor olika.

Sammanfattningsvis tyder dessa resultat på att barnen delvis ännu var ganska outvecklade i sina tankar kring könsstereotyper. Deras könsidentitet verkade relativt fastsatt, men de delade ganska starkt in världen i två. Vissa uttryckte ett visst motstånd mot denna dikotomi och dessa stereotyper, medan andra godkände och följde dem. Både pojkar och flickor uttryckte att de inte skulle reagera (negativt) på andra barn som avgick från normen, men vissa upplevde att andra elever i klassen skulle göra det, ofta pojkar. Även elevernas starka tillit till sina lärare kom fram, och hur denna tillit skulle minska ifall läraren inte skulle godkänna deras könsidentitet. Eleverna upplevde att lärare behandlade pojkar och flickor olika, för det mesta pojkarna mera orättvist än flickorna, men skolan upplevdes ändå som en relativt jämställd plats och få ville diskutera det temat mera.

7 Diskussion

Enligt läroplanen (2015) ska elever inte särbehandlas utgående från kön, och de har också rätt att diskutera de existerande könsrollerna i samhället. Under intervjuerna kom det fram att de flesta elever upplevde att skolan var jämlik, men att det ändå fanns en viss upplevd skillnad i hur eleverna behandlades utgående från sitt kön. Det kom även fram vissa erfarenheter av mobbning på grund av kön, till exempel en flicka som upplevde att hon blev mobbad eftersom hennes utseende inte nådde samhällets krav för flickor. Detta stämmer överens med det Meyer (2011) säger om könsrelaterad mobbning, och visar hur viktigt det är för lärare att vara lyhörda i skolan, men också medvetna om vilket språk som används i mobbning för att kunna ta tag i det. Meyer (2011) anser även att en skola där lärare är insatta i könsfrågor leder till en skola med bättre klimat och elever som mår bättre. Lärarna i skolan där jag intervjuade hade relativt nyligen gått en kurs där de lärt sig om kön, och skolan hade en positiv syn på könsdiversitet. I intervjuerna kom det fram att eleverna trivdes i skolan, de upplevde att den var jämlik, och nästan alla upplevde sig trygga i omgivningen och kände att de kunde vara sig själva.

7.1 Könsidentitet

I forskning brukar kön och genus användas som helt olika begrepp. Kön är den biologiska kroppen medan genus är det sociala och kulturella ”könet”. Butler (1999) var emot sättet att se på både kön och genus som binärt, eftersom det finns så stora sociala, kulturella och biologiska skillnader mellan människor. I denna avhandling har användningen av genus varit relativt liten eftersom de elever som intervjuades alla identifierade sig som cis, det vill säga att deras kroppar stämde överens med deras könsidentitet. Detta leder till en stor överlappning mellan genus och kön, eftersom det för cisbarn i stort sett är samma sak. Deras biologiska kön är flicka och deras könsidentitet, eller genus, är flicka. Dock finns det ändå skillnader, i och med att genus innefattar otroligt många samhälleliga och kulturella tankar, förväntningar och krav. I denna avhandling är fokuset på barnens upplevelser, och för dem användes begreppet kön och genus på samma sätt. För eleverna var deras kroppar och könsidentitet starkt hopbundna, vilket ofta är situationen om man är cis, så när de sade att de var flickor eller pojkar betydde det både deras kön och könsidentitet.

Enligt Browne (2004) lär sig barn vid ungefär tio års ålder att könsroller inte är bundna till könet utan något som samhället skapar och upprätthåller. Före denna insikt har barn lärt sig att de hör till antingen ”pojke” kategorin eller ”flicka” kategorin och att detta är fastsatt, något som kan ge ångest till barn som kanske upplever att de hamnat i fel grupp. Eleverna som

intervjuades gick på åk 5 och 6, och var därmed 11 och 12 år gamla, just vid den åldern när man lär sig om samhällets inverkan på könsroller. Många elever visade att det förstod att flickor och pojkar inte måste vara på ett visst sätt bara för att de är flickor och pojkar, förutom biologiska skillnader. Dock visade några elever ändå att deras kropp och deras identitet var sammanbundna, och att det fanns skillnader mellan flickor och pojkar utöver det biologiska. För vissa elever ”såg man på kroppen” vilket kön en person var och utgick från att kroppen var det som bestämde ifall man var flicka eller pojke. Vissa elever upplevde också att det var svårt att veta vad barn av det andra könet gjorde eller tyckte om, men att ”dom gör lite annorlunda saker”. Så på många sätt visade eleverna att de ännu inte riktigt förstått skillnaden mellan det biologiska kroppen och genus, och samhällets könsroller som sätts på dessa kroppar. Denna förståelse är något som delvis utvecklas i takt med att man själv utvecklas, men också något som borde diskuteras i skolan för att elever ska inse att de inte måste vara på ett visst sätt bara för att de är ett visst kön, men också för att öka förståelsen att könen inte är en dikotomi. Bara för att flickor tycker om att dansa och skratta betyder det inte automatiskt att pojkar inte tycker om det.

Enligt Perry, Pauletti och Cooper (2019) består könsidentiteten av åtta dimensioner. Flera av dessa dimensioner uppkom under intervjuerna. *Själv-kategorisering* var den första dimensionen som uppkom när eleverna blev tillfrågade om de var pojkar, flickor eller något annat. Eleverna frågades inte om deras samhörighetskänsla med det egna eller andra könet, men alla elever visade en stark *nöjdhet med det egna könet*. Fastän det fanns tillfällen när några elever upplevde att det skulle vara bättre att vara det andra könet, som när en flicka skulle vilja leka med pojkarna, eller när en pojke skulle vilja vara en flicka i en grälsituation, upplevde ändå alla elever att de var nöjda med sitt kön. Vissa elever visade ett motstånd mot *könskonformitet* när de beskrev sig som en ”tomboy” eller som en flicka som tycker om ”pojkgiga” hobbyer som skateboarding. Det visade tydligt att de inte var rädda för att inte konformera med de andra flickorna. Dock fanns det ingen pojke som beskrev en liknande situation, utan alla pojkar hade en stark känsla av *könskonformitet*. Ingen beskrev att de *måste* vara på ett visst sätt bara för att de var pojkar, men avsaknaden av pojkar som avgick från normen tyder på en starkare känsla av konformitet hos dem än hos flickorna. *Genus betydelse för identiteten* varierade hos eleverna. Ingen upplevde att det var den viktigaste delen av deras identitet, men flera upplevde att den var relativt viktig, medan några upplevde att det inte egentligen spelade någon roll vilket kön de hade. *Könsfrustration* kom upp i samma situationer som *nöjdhet med det egna könet*. Det fanns tillfällen när vissa elever upplevde det frustrerande att vara det ena könet, men detta var aldrig en del av deras identitet utan endast enstaka

situationer. Fastän det är vanligare för flickor att vara missnöjda med sitt kön (Perry, Pauletti & Cooper, 2019) visade intervjuerna inte på detta, nästan tvärtom eftersom både pojkar och flickor upplevde att flickor ibland hade det lättare. Dock upplevde pojkarna inte heller sig missnöjda med sitt kön fastän de ibland upplevde sig orättvist behandlade.

7.2 Stereotyper

Under intervjuerna fick eleverna fundera på ifall det fanns skillnader mellan flickor och pojkar. Nästan alla beskrev någon slags skillnad mellan könen, fastän många också uttryckte att det handlade om generaliseringar och att man fick välja själv. För många handlade deras stereotypa uppfattningar inte om hur flickor och pojkar *ska* se ut eller vara som i definitionen (Kollmayer, Schober & Spiel, 2016; Wolter & Hannover, 2016), utan mera så som de upplevde världen. Pojkar tycker inte om sport för att de *måste*, det råkar mera vara så att pojkar tycker om sport. Detta visar både på en liberal attityd, men också en viss okunnighet för hur könsstereotyper fungerar, samt hur samhället uppmuntrar människor att bete sig på ett visst sätt. Dock visade vissa elever en medvetenhet om de osagda regler som existerade, och att dessa var starkare för pojkar än för flickor. För mindre barn kan stereotyper vara som mycket starka regler man måste följa, men vid ungefär tio års ålder lär man sig att man också kan bete sig på sätt som är vanligt för det andra könet (Trautner et. al., 2005). Detta innebär att deltagarna i intervjun just var i den åldern när stereotypa uppfattningar slutar vara regler och börjar vara mera samhällets ”rekommendationer”. Dock kom detta mest fram hos flickorna, där flera sade att de använde ”pojkläder” medan ingen pojke ansåg sig tycka om ”flickiga” saker eller hobbyn.

Mayeza (2017, 2018) visar i sin forskning att barn är aktiva i skapandet av sin identitet, och att detta ibland innebär att de själva är de som upprätthåller stereotypa uppfattningar eller håller könen som två motsatser. Detta är någonting som de gör för att de har lärt sig i socialiseringsprocessen av vuxna att det är så det ska vara. Intervjuerna visade att det var mera pojkarna som ville hålla könen åtskilda, och att det var en del av deras identitet som pojkar att (bara) umgås med andra pojkar. Detta ledde till att flickor utestängdes från deras lekar. En flicka berättade också om sina erfarenheter av att avgå från normen. När hon berättade åt sina (flick)kompisar att hon inte brydde sig om att klä sig fint eller använda mejk uttryckte de bestörtning och andra starka negativa känslor. Detta ledde slutligen till att flickan började umgås med nya vänner eftersom hennes gamla kompisgäng inte godkände att hon avgick från de normer som satts för flickor. Eleverna som intervjuades var redan så pass gamla att det inte var lika viktigt att ”vakta” andra barn för att se till att de följer de samhälleliga normerna, men det syntes ändå en viss känsla av att vilja hålla könen åtskilda. Flickor lekte med och umgicks

med flickor, medan pojkar hängde med andra pojkar. Detta stämmer överens med den studie Kornienko et. al. (2016) utförde som visade att flickor mest umgås med flickor och pojkar med pojkar, och att man ofta söker sig till barn som har liknande åsikter som man själv, som flickan som bytte vängrupp när hennes kompisar inte godkände hur hon avgick från normen.

En elev kommenterade på det som Elvin-Novak och Thomsson (2003) kallar för genussystemet, det vill säga skillnaden i social status för flickor och pojkar. För flickor anses det mycket mera socialt acceptabelt att bete sig maskulint eller tycka om saker som pojkar ofta tycker om eftersom detta "höjer" deras status till pojkarnas nivå som alltid är högre än flickornas. När pojkar däremot beter sig feminint eller tycker om "flickiga" saker sänks deras sociala status till flickornas nivå och detta kan leda till mobbning. Detta genussystem syns i många olika studier (Browne, 2004; Carlson & Meyer, 2014; Mayeza, 2017), och kommer även fram i denna avhandling. En flicka på åk 6 kommenterade mycket insiktsfullt hur orättvist det var att hon inte blir retad fastän hon tyckte att hon var en "tomboy", en "pojkgig" flicka, fastän många pojkar blir retade när de "tycker om flicksaker". Andra elever upplevde också att det var oftare pojkar som "vaktade" andra barn för att de inte skulle bryta emot normer, genom att till exempel skratta om en pojke gjorde något som ansågs flickigt. I en hypotetisk situation ansåg många att det var troligare att pojkar skulle reagera på normbrytning hos andra pojkar än hos flickor, men också att flickor inte skulle reagera lika starkt eller lika mycket på normbrytning hos vare sig flickor eller pojkar. Detta kan tolkas som hegemonisk maskulinitet, eftersom det är ett sätt för pojkar att se till att andra pojkar är pojkar på "rätt sätt" eftersom detta associeras med makt (Connell & Messerschmidt, 2005). I Gerdins studie (2017) kom det fram att pojkarna var medvetna om de könsroller som sattes på dem, men att alla inte var intresserade av att utmana dem. Även i denna avhandling syntes det knappt något motstånd hos pojkarna. De ville inte diskutera jämställdhet mera fastän några pojkar tyckte att de behandlades orättvist på ett eller annat sätt. Detta kan möjligen tyda på att de är medvetna om vilka roller som sätts på dem och på flickorna, men att de vet att deras roll ändå ger dem mera makt än flickorna, fastän den också i många fall är restriktivare.

När eleverna ombads att nämna några stereotypa uppfattningar de var medvetna om kom det fram väldigt få. Vissa kunde nämna könsstereotyper som att flickor är snälla, lugna eller lydiga, och att blått eller grönt är en pojkgig färg, men annars fanns det väldigt få stereotypa uppfattningar som eleverna kunde komma på. Detta kunde delvis bero på att ordet "stereotyp" var okänt för en del. Dock är det intressant att notera att väldigt många egenskaper eller intressen benämndes som "flickiga" eller "pojkgiga" under intervjuerna (se tabell 1), men eleverna upplevde ändå inte dessa som stereotyper. Beror detta på att de inte förstod begreppet

stereotyp tillräckligt bra för att förstå att det de benämnde som ”flickigt” eller ”pojkgig” var en stereotyp, eller ansåg de att de egenskaper och intressen de nämnde var en del av att vara en flicka eller pojke, fastän man inte *måste* vara på det sättet? Enligt Trautner et. al (2005) lär sig barn om stereotyper relaterat till könen före skolåldern, och när barnen börjar skolan minskar förväntningarna om att de måste följas samtidigt som kunskapen om dem ökar. Eleverna som intervjuades hade redan gått i skolan i fem eller sex år, men visade ändå på en relativt liten insikt i stereotypa uppfattningar, fastän de visade en stark känsla av att stereotyperna som de nämnde inte måste följas utan att det var viktigt att man fick välja själv, oavsett kön. Mackenzie och Talbott (2018) undersökte också mycket mindre barn där det kom fram barns medvetenhet om kön i åldern 6–11. Även i denna studie visade barn på en stark medvetenhet om hur världen är indelad i två kön, på samma sätt som kom fram i denna avhandling. Det kom fram många paralleller mellan deras studie och denna, som friheten att välja själv och att man inte måste vara en flicka eller en pojke om man inte ville. Det kom även fram liknande åsikter som i studien av Bragg et. al. (2018) som visade starka åsikter om att man skulle få vara som man ville. I min avhandling frågades eleverna inte om deras ordförråd när det gäller könsidentitet eller stereotypa uppfattningar, och inte heller om deras internetanvändning. Dock visade intervjuerna att de inte verkade ha ett alltför stort ordförråd i temat, såsom flickan som använde sig av ordet *unisex* för att beskriva icke-binäritet, eller att de var intresserade av att lära sig mera om jämställdhet på nätet. En flicka visade sig ha ett visst intresse att lära sig mera om feminism efter att ha lärt sig att kvinnor ofta är sämre betalda för liknande arbete som män, men hon kommenterade inte att hon skulle ha använt sig av webben för att lära sig mera, utan verkade mera antyda att skolan borde berätta mera om saken. Detta visar också hur beroende barn är av det skolan lär ut, i alla fall tills de blir lite äldre. Därmed är det till stor del på skolans ansvar att utbilda alla i jämställdhetsfrågor, feminism och olika könsidentiteter så att de förstår hur dessa system påverkar dem och vilken inverkan de själva har eller kan ha.

Två områden i skolan kan vara mycket starkt könsindelade enligt studien gjord av Mackenzie och Talbott (2018): badrummet och lekplatsen. När ett barn ville gå till badrummet måste hen genast välja vilket kön de är, flicka eller pojke, eftersom de flesta badrum är indelade i dessa grupper. Detta leder för många barn till ångest eftersom de kanske vill gå till det andra badrummet, men skolan eller deras vänner anser att de inte får. Vissa barn vill heller inte gå till ett visst badrum för ett visst kön eftersom de inte upplever sig vara det könet, men inte heller det andra badrummets kön. I skolan som deltagarna gick i hade skolan endast unisex badrum, inga könsindelade badrum. Detta tar genast bort ett problem för barn som inte mera behöver välja vilket badrum de vill gå till, ett val som kan vara mycket ångestfyllt. Dessutom ger det

också en viss signal till alla skolans elever när det tar bort en plats som vanligtvis är mycket starkt indelad i två. I den andra studien ansågs lekplatsen också mycket könsindeldad, pojkarna lekte på ett visst ställe och flickorna på ett annat (Mackenzie & Talbott, 2018). Fastän deltagarna antydde att det var vanligare för flickorna att leka med andra flickor och vice versa för pojkarna, anmärkte ingen elev på att lekplatsen skulle ha varit könsindeldad på något sätt. Detta kan möjligtvis bero på att skolans sportplan, som i den andra studien ansågs som ”pojkarnas område” i denna skola användes av alla. Fastän ”sport” ansågs som någonting ”pojkigt” i intervjuerna, var det också många elever som sade att också flickor tycker om sport eller är sportiga. Denna skola var på många sätt väldigt sportfokuserad och nästan alla elever rörde mycket på sig och höll på med flera olika sporter på fritiden. Detta kan ha bidragit till att skolans sportplan inte hörde till pojkarna utan användes av alla.

I avhandlingen kom det fram att väldigt få barn hade träffat trans- eller icke-binära personer. Endast några enstaka elever hade antingen träffat, eller kände sådana personer. I studien av Olson & Enright (2018) kom det fram att barnen möjligen hade liberala åsikter om kön och normbrytning eftersom de så ofta umgicks med andra barn som inte höll sig till samhällets könsdikotomi. Så fastän deltagarna i denna avhandling inte hade bekanta som avgick från normen visade de ändå en liberal attityd till olika sorters könsidentiteter. Dock kom det fram en skillnad i reaktioner till normbrytning. Fastän deltagarna upplevde att de själva inte skulle reagera på ett barn som avgår från normen, fanns det ändå en stämning av att ”någon annan” säkert skulle reagera, möjligen i deras klass. ”Någon annan” var i många fall pojkar. Mackenzie och Talbott (2018) diskuterade konceptet av ”allierade”, det vill säga personer som på något sätt stödjer sådana som avgår från normen. Under intervjuerna kom det fram vissa ”allierade” elever som uttryckte att de tyckte det var modigt eller fint att se barn som avgår från normen, och att de på något sätt skulle stödja eller uppmuntra dessa elever.

7.3 Lärarens roll

Barn lär sig om kön genom socialisation, och denna process börjar direkt när barnet föds. Före skolåldern är det föräldrarna som har den största inverkan i socialisationsprocessen, men när barnet börjar gå i skolan får läraren en större roll. Könsroller upprätthålls genom att lärare behandlar pojkar och flickor olika. (Rosen & Nofziger, 2018.)

Deltagarna kände sig ofta trygga i skolan, och de visade en stor tillit för sina lärare. De upplevde att de kunde vara sig själva i skolan, och att deras lärare inte skulle reagera negativt eller alls ifall de bröt mot normen. I studien av Bragg et. al. (2018) kom det fram hur viktig lärarens uppmuntran och stöd var, och detta syns även i denna avhandling. När eleverna

frågades om hur det skulle kännas att bli benämnd med fel pronomen kom det fram starka känslor av irritation eller ångest för eleverna. De visade att deras tillit till deras lärare genast skulle brytas om deras lärare skulle behandla dem på det sättet, och de skulle känna sig otrygga i skolan. Även här syns lärarens roll i skapandet av en trygg och jämställd skola.

Under intervjuerna kom det fram att många upplevde en viss olikabehandling mellan flickor och pojkar. I skolans trivselenkät kom det fram att flickor upplevde att de fick mindre utrymme i klassrummet medan pojkarna upplevde att de oftare fick skulden. Dessa saker kom delvis upp i intervjuerna, dock med en intressant skillnad. Många elever, både pojkar och flickor, kommenterade på olikabehandlingen av pojkar. Det kom flera exempel på hur pojkar har strängare regler eller får värre konsekvenser än flickorna. Nästan inga flickor ansåg att de fick mindre talutrymme i klassen. Denna skillnad väcker frågan ifall flickorna och pojkarna verkligen behandlades så olika av lärare, vilket nog ofta sker utgående från forskning (Menzies & Santoro, 2018) eller om pojkarna var mera känsliga till att flickor ofta fick göra som de ville eftersom lärare belönade deras goda beteende. När en pojke tillfrågades om lärarens behandling av flickor och pojkar berättade han att flickor ofta fick sitta tillsammans i klassen medan pojkarna inte fick. När han sedan frågades ifall detta berodde på att de var flickor eller på deras goda beteende sade han ändå att det troligen berodde på att de betett sig bra och inte på deras kön. Så fastän eleverna kanske inser att flickor ofta får vissa privilegier som pojkar inte får för att de beter sig bra och inte bryter mot skolans regler börjar de ändå lätt uppleva att de behandlas dåligt eller olika av läraren när de inte får ta del av dessa privilegier. En flicka kommenterade att pojkar borde få mera ansvar och att lärare borde ge mera möjligheter åt pojkarna. Så på det hela taget verkade orättvisan som eleverna upplevde bero delvis på stereotypa uppfattningar men också på en viss skillnad i hur lärarna behandlade pojkar och flickor, antingen när det gällde konsekvenser eller ansvar i olika projekt. I och med stereotyperna att pojkar är busiga och flickor är lydiga är det lätt att hamna i de tankegångar där man låter alla flickor sitta hur de vill eller använder dem som "buffrar" mellan busiga pojkar. Det är viktigt att man reflekterar över de stereotypa uppfattningar man har och funderar över hur man talar med pojkar och flickor och hur man väljer personer för olika ansvarsuppgifter. Man ska inte automatiskt sätta flickor att sitta tillsammans, men man ska heller inte sätta flickor och pojkar bredvid varandra bara för att de är flickor och pojkar. Som lärare måste man lära känna eleverna och ge varje elev, oavsett kön, det stöd hen behöver.

I flera forskningar (Bragg et. al., 2018; Day, Perez-Brumer & Russell, 2018) tas det upp lärarens roll i skapandet av en positiv och accepterande miljö i skolan där alla känner att de kan vara sig själva. Uppmuntrande lärare och klubbar eller andra sätt som skolor stödjer olika

könsidentiteter gör en stor skillnad för barns trygghetskänsla i skolan. Dock tas det upp vikten av utbildning i könsfrågor för lärare. Skolans lärare hade nyligen gått en kurs om kön vilket visar på en positiv attityd till olika könsidentiteter och en villighet att reflektera över sina värderingar och lära sig nytt. Denna avhandling undersökte inte skillnaden mellan lärarnas behandling av elever eller skolans klimat före och efter kursen de deltog i, men deltagandet är ett gott tecken och möjligen en förklaring till den goda stämningen i skolan. Lärarna uppfattades även som uppmuntrande och stödjande för eleverna, och det viktigaste var att de upplevde sig kunna vara sig själva.

7.4 Slutsats

Sammanfattningsvis ger denna avhandling en insikt i elevers upplevelser av kön, stereotypa uppfattningar och lärarens roll. Eftersom inga transbarn eller icke-binära deltog i studien gavs det ingen möjlighet att få veta mera om deras upplevelser, men de barn som deltog kände sig bekväma med sina kroppar och säkra i sin könsidentitet. Vissa hade upplevelser av att vilja vara det andra könet, men dessa tillfällen var få och korta. Eleverna upplevde också att det var okej att vara något annat än pojke eller flicka, men att de själva inte kände på det sättet.

Eleverna visade på en stark medvetenhet om den existerande könsdikotomin. De flesta saker indelades antingen i ”pojktigt” eller ”flickigt”. Dock upplevdes dessa som mera naturligt för könet än ett sätt som man måste vara. Det uppkom starka åsikter om friheten att vara sig själv, men ändå en viss rädsla för att andra inte skulle vara lika fritänkande utan reagera negativt på normbrytning.

Lärarens roll i skapandet av en trygg skola upplevdes som viktig, men det kom ändå fram en viss orättvisa i behandlingen av flickor och pojkar. Vissa elever upplevde också att man borde diskutera jämställdhet i skolan mera. Vid tanken att benämnas vid fel kön upplevde eleverna att det skulle kännas dåligt eller jobbigt att komma till skolan, vilket kan vara situationen för många transbarn eller icke-binära. På det hela upplevde eleverna att de gick i en skola där lärarna var uppmuntrande och sådana de kunde lita på.

7.5 Tillförlitlighet

När man utför forskning är det viktigt att man som forskare ser till att forskningens resultat är trovärdiga och pålitliga. Forskningens kvalitet handlar ofta om hur transparent den är och reliabiliteten bygger på hur giltiga resultaten är.

Det finns fyra kriterier för trovärdig forskning enligt Bryman (2011): trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka. Trovärdigheten handlar om att man följer

forskningens regler och etiska aspekter, samt att man rapporterar sina resultat till rätt person, i mitt fall mina läsare. De kan sedan bedöma ifall resultaten ger en trovärdig bild av verkligheten. Överförbarhet handlar om att forskningen borde ge samma resultat ifall man utför den på nytt under samma förhållande som den ursprungliga forskningen. (Bryman, 2011.) En forsknings tillförlitlighet bestäms egentligen av läsaren, inte av forskaren, men för att läsaren ska kunna göra ett omdöme om resultaten kan överföras på en annan miljö krävs noggranna beskrivningar av avhandlingens sampel och process (Korstjens & Moser, 2018). Jag beskrev samplets storlek, relevanta ålder och könsidentitet, samt gav en enkel beskrivning av skolans kontext. Dock gavs inte mera detaljerade beskrivningar för att deltagarnas anonymitet skulle bibehållas. Larsson (2005) konstaterar att det finns en konflikt mellan tillförlitlighet och etik, där tillförlitligheten stärks av flera detaljer men deltagarnas rättigheter lider, och vice versa. Dock kunde jag beskriva min process med intervjuerna och bifoga en bilaga med intervjufrågorna så att man kan se vilka frågor det handlar om utan risk för deltagarnas anonymitet och för att stärka tillförlitligheten.

Forskningens pålitlighet bygger på att man tydligt beskriver alla delar av forskningens process så att man kan bedöma forskningens kvalitet. Jag beskrev insamlingen av deltagare, jag beskrev mitt sampel samt alla delar av mina intervjuer och frågorna. Bryman (2011) anser att man aldrig kan vara helt pålitlig eftersom man aldrig kan vara helt objektiv, men jag strävade efter att låta mina resultat tala för sig själva istället för att söka efter de svar jag förväntat mig att få. Möjlighet att styrka och konfirmera handlar om att vara objektiv, fastän man samtidigt ska vara medveten om att man aldrig kan vara det helt och hållet. Larsson (2005) tar också upp att beskrivningarna ska vara "thick" det vill säga så beskrivande att läsaren kan förstå sammanhanget och den signifikanta innebörden.

Larsson (2005) diskuterar några andra variabler när det gäller en forsknings tillförlitlighet. Bland annat är det viktigt att forskningens "inre logik" fungerar, det vill säga att teorin, forskningsfrågorna samt resultaten stödjer varandra. Avhandlingen ska inte vara beroende av annat material för att vara förståelig utan vara ett färdigt arbete med en egen, tydlig struktur. Dessutom måste avhandlingens olika delar stämma överens med varandra. En annan viktig, men ganska självklar, punkt är att man inte får fuska. Jag strävade efter att inte ignorera teman jag upptäckt för att de inte passat in i mina tankegångar, jag kallade inte saker för än det ena, än det andra och jag lade inte olika vikt på olika saker enligt eget tycke.

Det finns dessutom några andra variabler som kan påverka en forsknings tillförlitlighet, speciellt i intervjuer. Det finns alltid risken att deltagarna antingen ljugar, eller inte berättar den hela sanningen. Fastän jag var en bekant person för många av forskningsdeltagarna kan det

hända att de inte kände sig fullt bekväma att fritt diskutera en så intim del av sin identitet som sin könsidentitet. Dessutom var jag också en lärarfigur för dem, någon med mycket auktoritet utöver det att jag var vuxen, vilket även kan ha lett till att de gav mig de svar de trodde att jag ville höra, fastän jag i början av varje intervju påminde dem att det inte fanns ett rätt svar. Min bild av intervjuerna var emellertid sådan att jag utgår ifrån att alla berättade ärligt för mig hur de identifierade sig. Därmed är det också ur det perspektivet som jag analyserade materialet.

Några sista tankar kring tillförlitlighet i forskning handlar om att kunna presentera sina påståenden och argument på ett sätt som andra inte kan argumentera emot. Ifall ens påståenden faller ihop så fort någon ställer en fråga eller finner större svagheter i dem är arbetet inte kvalitativt. Forskning handlar på många sätt om att kunna övertyga läsaren om att det man skriver är en trolig tolkning av materialet. Man försöker få sin läsare att se på avhandlingens tema på ett nytt sätt. Dessutom ska forskning på ett eller annat sätt bidra med kunskap, det ska ske ett teoritillskott. Denna avhandling strävade efter att ge en bild av elevers aktuella tankar om könsidentitet, stereotypa uppfattningar samt lärarens roll. Det har funnits mycket teori och tidigare studier om temat, men i dagens konstant föränderliga värld blir forskning snabbt föråldrad. Dessutom har denna avhandling gett nya insikter i barns upplevelser av kön och jämställdhet, samt deras tankar om hur lärare kan skapa en trygg skola för alla. Forskningen ska också svara på en så kallad ”so what?” fråga, det vill säga, varför är detta viktigt? I min avhandling har jag argumenterat, med hjälp av tidigare forskning, att kunskap om barns könsutveckling och tankar kring jämställdhet gör att lärare på ett insiktsfullare sätt kan skapa en trygg skola för alla, oavsett kön. Detta har alla barn rätt till.

I min avhandling strävade jag efter att ge en objektiv och transparent bild av det material som insamlats under intervjuerna. Jag försökte utföra intervjuerna på ett sätt som gav den tydligaste helhetsbilden och gav eleverna en känsla av trygghet och där de kunde säga så som de tyckte. Jag rapporterade mina resultat med så många detaljer som möjligt och beskrev mitt sampel med relevant information utan att svika deltagarnas rätt till anonymitet. Jag följde forskningens regler och etiska aspekter och har skapat en tydligt strukturerad text med en röd tråd.

7.6 Förslag på framtida forskning

Fastän denna avhandling ger en insikt i elevers upplevelser av kön och stereotypa uppfattningar finns det ändå flera obesvarade frågor. Det finns många outforskade områden med detta tema, och med tanke på den snabba utveckling som sker kring människors bild av könsidentitet och stereotypa uppfattningar krävs det också uppdaterad forskning som ger en mera modern bild

av situationen i olika skolor. Framtida forskning skulle kunna undersöka skillnader i kön och stereotyper mellan både elever och lärare före och efter att de deltagit i någon slags kurs eller utbildning i jämställdhet för att se vilken inverkan utbildning har. Användningen av internet i Finland hos ungdomar samt hur webben används för att få veta mera om feminism och könsfrågor skulle även kunna ge en insikt i hur barn lär sig om könsidentiteter. Dessutom behövs forskning som ger mera generaliserbara resultat och en bild av Finlands olika skolor, och inte bara av en, och hur dessa skolor stödjer barn i deras könsidentitet. Eftersom forskning har en så stor inverkan på hur lärare skapar en jämställd skola krävs det forskning om praktiska metoder samt forskning där lärare får reflektera över sina förutfattade meningar och hur de behandlar pojkar och flickor.

Källor

- Ahmed, S., & De los Reyes, P. (2011). *Postkolonial feminism*. 1. Tankekraft.
- Banister, P., Bunn, G., & Burman, E. (2012). *Qualitative Methods In Psychology A Research Guide* (2nd ed.). McGraw-Hill Education.
- Barnkonventionen i korthet, hämtad 24.2.2021 från <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet-2/barnkonventionen-i-korthet/>
- Bragg, S., Renold, E., Ringrose, J., & Jackson, C. (2018). "More than boy, girl, male, female": exploring young people's views on gender diversity within and beyond school contexts. *Sex Education*, 18(4), 420–434.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkman, B., Rabenstein, K., Rosén, L., & Zimmerman, T. (2014). *Children's Gender Identity Development: The Dynamic Negotiation Process Between Conformity and Authenticity*. *Youth & Society*, 46(6), 835–852.
<https://doi.org/10.1177/0044118X12455025>
- Browne, N. (2004). *Gender equity in the early years*. Open University Press.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). *Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation*. *Psychological Review*, 106(4), 676–713. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.106.4.676>
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Tenth Anniversary Edition*. Routledge.
- Bäck, V. (2011). *Genusperspektiv i skola och utbildning*. [Åbo Akademi].
- Carlson, D., & Meyer, E. (2014). *Gender and sexualities in education: a reader*. Peter Lang.
- Casad, B., Hale, P., & Wachs, F. (2017). *Stereotype Threat Among Girls: Differences by Gender Identity and Math Education Context*. *Psychology of Women Quarterly*, 41(4), 513–529. <https://doi.org/10.1177/0361684317711412>
- Connell, R. W., & Messerschmidt, James W. (2005). *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*. *Gender & Society*, 19(6), 829–859.
<https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Day, J., Perez-Brumer, A., & Russell, S. (2018). *Safe Schools? Transgender Youth's School Experiences and Perceptions of School Climate*. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(8), 1731–1742. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0866-x>
- Devor, H. (1989). *Gender blending: confronting the limits of duality*. Indiana University Press.

- Elvin-Nowak, Y., & Thomsson, H. (2003). *Att göra kön: om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Bonnier.
- Franck, O. (2007). *Genusperspektiv i skolan: om kön, kärlek och makt*. Studentlitteratur.
- Frohard-Dourlent, H., Dobson, S., Clark, B., Doull, M., & Saewyc, E. (2017). "I would have preferred more options": accounting for non-binary youth in health research. *Nursing Inquiry*, 24(1), e12150–n/a. <https://doi.org/10.1111/nin.12150>
- Gerdin, G. (2017). "It's not like you are less of a man just because you don't play rugby" - boys' problematisation of gender during secondary school physical education lessons in New Zealand. *Sport, Education and Society*, 22(8), 890–904. <https://doi.org/10.1080/13573322.2015.1112781>
- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. (2015). Utbildningsstyrelsen.
- Haataja, A., Lahelma, E., Nynäs, K., & Saarnivaara, M. (1992). *Visst är det skillnad: en bok om jämställdhet*. VAPK-förlaget.
- Halim, M., Ruble, D., & Amodio, D. (2011). *From Pink Frilly Dresses to "One of the Boys": A Social-Cognitive Analysis of Gender Identity Development and Gender Bias*. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(11), 933–949. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00399.x>
- Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0: Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Växjö: Linnéuniversitetet
- Huyge, E., Van Maele, D., & Van Houtte, M. (2015). *Does students' machismo fit in school? Clarifying the implications of traditional gender role ideology for school belonging*. *Gender and Education*, 27(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/09540253.2014.972921>
- Institutet för hälsa och välfärd. (uppdaterad 2018). Arbete. Hämtad 12.10.2020 från <https://thl.fi/sv/web/jamstallldhet/jamstallldhet-i-finland/arbete>
- Institutet för hälsa och välfärd. (uppdaterad 2018). Utbildning. Hämtad 12.10.2020 från <https://thl.fi/sv/web/jamstallldhet/jamstallldhet-i-finland/utbildning>
- Institutet för hälsa och välfärd. (uppdaterad 2020). Jämställdhetslagen. Hämtad 12.10.2020 från <https://thl.fi/sv/web/jamstallldhet/framjande-av-jamstallldhet/jamstallldhetslagen>
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A. & Spoof, S. (2019). *Etiska principer för humanforskning och etikprövning inom humanvetenskaperna i Finland*. Forskningsetiska delegationens publikationer 3/2019.

- Kollmayer, M., Schober, B., & Spiel, C. (2016). *Gender stereotypes in education: Development, consequences, and interventions*. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(4), 361–377. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1193483>
- Kornienko, O., Santos, C., Martin, C., & Granger, K. (2016). *Peer influence on gender identity development in adolescence*. *Developmental Psychology*, 52(10), 1578–1592. <https://doi.org/10.1037/dev0000200>
- Korstjens, I. & Moser, A. (2018) Series: Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. *The European journal of general practice*. [Online] 24 (1), 120–124.
- Larsson, S. (2005) Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordic studies in education*. 25 (1), 16–35.
- Mackenzie, S., & Talbott, A. (2018). *Gender justice/gender through the eyes of children: a Photovoice project with elementary school gender expansive and LGBTQ-parented children and their allies*. *Sex Education*, 18(6), 1–17.
<https://doi.org/10.1080/14681811.2018.1456915>
- Martin, C., Andrews, N., England, D., Zosuls, K., & Ruble, D. (2017). *A Dual Identity Approach for Conceptualizing and Measuring Children's Gender Identity*. *Child Development*, 88(1), 167–182. <https://doi.org/10.1111/cdev.12568>
- Mayeza, E. (2017). “Girls don't play soccer’: children policing gender on the playground in a township primary school in South Africa. *Gender and Education: Feminism, Power and Pedagogy*, 29(4), 476–494. <https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1187262>
- Mayeza, E. (2018). “It’s not right for boys to play with dolls’: young children constructing and policing gender during “free play” in a South African classroom. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 39(4), 590–602.
<https://doi.org/10.1080/01596306.2017.1290584>
- Menzies, F. G. & Santoro, N. (2018) ‘Doing’ gender in a rural Scottish secondary school: an ethnographic study of classroom interactions. *Ethnography and education*. [Online] 13 (4), 428–441.
- Meyer, E. (2011). *Gender and sexual diversity in schools*. Springer.
- Mousavi, M., Shahriari, M., Salehi, M., & Kohan, S. (2019). *Gender identity development in the shadow of socialization: a grounded theory approach*. *Archives of Women's Mental Health*, 22(2), 245–251. <https://doi.org/10.1007/s00737-018-0888-0>

- Olson, K., & Enright, E. (2018). *Do transgender children (gender) stereotype less than their peers and siblings?* *Developmental Science*, 21(4), e12606–n/a.
<https://doi.org/10.1111/desc.12606>
- Olson, K., Key, A., & Eaton, N. (2015). Gender Cognition in Transgender Children. *Psychological Science*, 26(4), 467–474.
<https://doi.org/10.1177/0956797614568156>
- Osborne, S. (2001). *Feminism*. Pocket Essentials.
- Perry, D., Pauletti, R., & Cooper, P. (2019). *Gender identity in childhood: A review of the literature*. *International Journal of Behavioral Development*, 43(4), 289–304.
<https://doi.org/10.1177/0165025418811129>
- Powell, J. (2013). *Feminism*. Nova Science Publishers, Inc.
- Pöysä, S. & Kupiainen, S. (2018) *Tytöt ja pojat koulussa – Miten selättää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa?* Valtioneuvoston kanslia
- Rosen, N., & Nofziger, S. (2018). *Boys, Bullying, and Gender Roles: How Hegemonic Masculinity Shapes Bullying Behavior*. *Gender Issues*, 36(3), 295–318.
<https://doi.org/10.1007/s12147-018-9226-0>
- Seale, C. (2008). *Qualitative research practice* (Concise ed.). SAGE.
- Selimbegović, L., Karabegović, M., Blažev, M., & Burušić, J. (2019). *The independent contributions of gender stereotypes and gender identification in predicting primary school pupils' expectancies of success in STEM fields*. *Psychology in the Schools*, 56(10), 1614–1632. <https://doi.org/10.1002/pits.22296>
- Svaleryd, K. (2012). *Likabehandling i förskola & skola*. Stockholm: Liber.
- Tobin, D., Menon, M., Menon, M., Spatta, B., Hodges, E., & Perry, D. (2010). *The Intrapsychics of Gender: A Model of Self-Socialization*. *Psychological Review*, 117(2), 601–622. <https://doi.org/10.1037/a0018936>
- Trautner, H., Ruble, D., Cyphers, L., Kirsten, B., Behrendt, R., & Hartmann, P. (2005). *Rigidity and flexibility of gender stereotypes in childhood: developmental or differential?* *Infant and Child Development*, 14(4), 365–381.
<https://doi.org/10.1002/icd.399>
- Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). *Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study*. *Nursing & Health Sciences*, 15(3), 398–405. <https://doi.org/10.1111/nhs.12048>
- Wingrave, M. (2018). *Perceptions of gender in early years*. *Gender & Education*, 30(5), 587–606. <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1080/09540253.2016.1258457>

Wolter, I., & Hannover, B. (2016). *Gender role self-concept at school start and its impact on academic self-concept and performance in mathematics and reading*. European Journal of Developmental Psychology: Bildung-Psychology: Theory and Practice of Use Inspired Basic Research, 13(6), 681–703.
<https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1175343>

Bilagor

BILAGA 1: INTERVJUFRÅGOR

Om barns könsidentitet

- Är du en pojke?
- Är du en flicka?
- Är du båda/ingendera?
- Finns det situationer där du hellre skulle vilja vara flicka/pojke? Varför?
- Är du någonsin osäker på ditt kön?
- Vad innebär det att vara flicka/pojke? Är det viktigt för dig att du är en pojke/flicka?
- Passar din könsidentitet ihop med din kropp?
- Hur vet du att du är flicka/pojke?
- Har du träffat någon som inte är flicka eller pojke? Eller båda?
- Måste man välja ett kön? Kan man välja ett kön man inte fötts med?

Om barns stereotyper

- Finns det skillnader mellan pojkars och flickors utseende?
- Varför tror du det finns det en skild pojk- och flickavdelning i klädbutiken?
- Finns det skillnader mellan pojkars och flickors beteende?
- Finns det ett rätt sätt att vara flicka/pojke?
- Finns det skillnader i vad pojkar och flickor tycker om? Finns det skillnader mellan vad flickor och pojkar får tycka om?
- Är det okej för barn att bryta mot dessa skillnader?
- Finns det saker du inte får göra för att du är pojke/flicka?
- Vad händer om en flicka/pojke ser ut som en pojke/flicka? (barnets exempel)
- Vad händer om en flicka/pojke beter sig som en pojke/flicka? (barnets exempel)
- Skiljer sig dina åsikter från vad andra i skolan tycker? Påverkar de dig? Om du skulle försvara någon, skulle du då bli retad?
- Kan du vara dig själv framför dina kompisar? Känner du någonsin att dina kompisar påverkar hur du klär eller beter dig? Har dina kompisar någonsin tyckt att du beter dig på fel sätt utgående från ditt kön?
- Vet du vad en stereotyp är? Vilka känner du till? Stämmer de?

Om lärarens roll

- Hur skulle du känna om din lärare skulle kalla dig honom/henne? (fel genus)
- Ger lärare lika mycket utrymme åt flickor och pojkar i klassen?
- Tycker du att lärare behandlar pojkar och flickor olika? På vilket sätt?
- Känner du att din lärare låter dig vara dig själv?
- Tycker du att lärare förväntar sig att ni ska bete er eller klä er på ett visst sätt?
- Vad kan lärare göra för att man ska få vara sig själv? Vad ska lärare inte göra?

Andra frågor

- Talar ni någonsin i skolan om jämställdhet? För mycket/för lite?
- Har skolan en sådan stämning att alla kan vara sig själva?
- Vad skulle du vilja förändra?

BILAGA 2: INFORMATIONSBANKETT TILL DELTAGARE

Hej!

Jag heter Victoria Lundberg och studerar till klasslärare vid Helsingfors universitet. Jag skriver min pro gradu avhandling om barns könsidentitet och stereotyper och min handledare är Erika Löfström. Syftet med denna forskning är att ta reda på vilka tankar barn har om kön, genus och stereotyper för att lärare ska kunna skapa en skola där alla kan må bra. För denna forskning vill jag intervju skolbarn i åk 5 och 6 för att ta reda på deras tankar om detta ämne.

Intervjun kommer att ske i skolan vid en tid som passar dig. Under intervjun kommer jag att fråga olika frågor av dig om dina tankar, och du får svara helt vad du själv tycker. Intervjun kommer att bandas in av mig så att jag kommer ihåg allt du har sagt. Ingen annan än jag och min handledare kommer att lyssna på detta, och i min avhandling kommer vi inte att nämna dig vid namn, du är helt anonym. Intervjun tar ungefär 30 min, men du får avbryta den när som helst om du vill. Deltagandet är helt frivilligt, ifall du ångrar dig behöver du inte delta alls. All information som samlas in kommer endast jag och min handledare att ha tillgång till, och materialet förstörs efter att avhandlingen är klar.

Under intervjun kommer jag att fråga dig vad du tycker om kön, om pojkar och flickor, hurdana de är eller borde vara och vad detta innebär för dig. Du svarar endast på de frågor du vill svara på. Ingen annan än du eller jag är i rummet och jag kommer inte att berätta dina svar åt familj eller kompisar.

Är du intresserad? Ta samtyckesblanketten hem och få den underskriven av din målsman och hämta den sedan tillbaka till mig. Jag ser fram emot vår intervju!

Ifall du eller din målsman har frågor gällande min forskning, ta kontakt!

Tack på förhand!

Victoria Lundberg

040

victoria.lundberg@helsinki.fi

BILAGA 3: SAMTYCKESBLANKETT

Hej!

Jag heter Victoria Lundberg och studerar till klasslärare vid Helsingfors universitet. Jag skriver min pro gradu avhandling om barns könsidentitet och stereotyper och min handledare är Erika Löfström. Syftet med denna forskning är att ta reda på vilka tankar barn har om kön, genus och stereotyper för att lärare ska kunna skapa en skola där alla kan må bra. För denna forskning vill jag intervjua skolbarn i åk 5 och 6 för att ta reda på deras tankar om detta ämne.

Intervjuerna kommer att ta ungefär 30 min och sker i skolan under skoltid. Jag kommer att bilda in samtalen, och endast jag och min handledare kommer att ha åtkomst till dem. I min avhandling kommer jag att anonymisera alla namn och personlig information. All information förstörs efter att avhandlingen är klar. Deltagande är helt frivilligt och kan avbrytas när som helst.

Enligt Forskningsetiska Delegationen krävs målsmans samtycke när man vill forska om barn under 15 år. Därför ber jag Er att fylla i denna samtyckesblankett och returnera den till mig. Ni kan också ge Ert samtycke genom att mejla mig. Jag kommer att muntligt be om samtycke av alla barn som vill delta och som har fått målsmans medgivande.

Jag tillåter att mitt barn deltar i intervjun: Ja ☐ Nej ☐

Barnets namn: _____

Målsmans underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Datum: _____

Ifall Ni har frågor gällande min forskning, ta kontakt när som helst!

Tack på förhand!

Victoria Lundberg

040

victoria.lundberg@helsinki.fi